

Rashi Foundation
קרן רש"י

$s^2 = \frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{N-1}$

עשור לפעילות תכנית המלגות ע"ש קציר

בא"ח פלרקה אסכס

מחלקת פיתוח והערכה

צוות הערכה: עמנואל בוחבוט וטלי-נוי הינדי

ספטמבר 2012

דו"ח הערכה מסכם
עשור לפעילות
תכנית המלגות ע"ש קציר

תקציר מנהלים

רכישת השכלה גבוהה היא גורם משמעותי בהצלחה המקצועית, בתעסוקה, בפוטנציאל להרחבת ההזדמנויות לניידות חברתית (upward mobility), לשכר גבוה, לעלייה בתחושת הסיפוק מהמשרה ולרכישת מעמד חברתי מכובד ומוערך בחברה. ממחקרים בנושא עולה שהשכלה נמוכה מהווה חסם להשתלבות בתעסוקה. כמו כן נמצאה השפעה של משתני המוצא העדתי, השכלת ההורים ויישוב המגורים על ההישגים במערכת ההשכלה.

על פי נתוני הוועדה לתכנון ולתקצוב, בשנת הלימודים האקדמית תשע"א פועלים בישראל כ-66 מוסדות להשכלה גבוהה, ולומדים בהם כ-293,000 סטודנטים. שנות ה-90 ותחילתה של המאה הנוכחית סימנו שינוי ומפנה משמעותיים ביותר במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל. מספרם של הסטודנטים לכלל התארים גדל בקצב מהיר: מ-76,000 סטודנטים בתש"ן ל-166,000 בתש"ס ול-237,350 בתש"ע. במקביל יורד שיעור הלומדים בקמפוסים הראשיים של האוניברסיטאות, ועולה שיעור הלומדים במכללות האקדמיות והפרטיות. תושבי הפריפריה עדיין ממעטים לפנות ללימודים אקדמיים. יש הסברים שונים לכך, כגון העדר מוטיבציה ללימודים, דימוי עצמי נמוך וחשש מפני עלות הלימודים האקדמיים. בקרב צעירים וצעירות רבים בערים אלה נחשבים הלימודים האקדמיים ליעד בלתי אפשרי, והם פוסלים את עצמם מראש בתחושה שאינם מתאימים. החשש נובע מאי אמונה ביכולתם ומהרתיעה מפני הקשיים הכלכליים הכרוכים בלימודים אקדמיים: שכר הלימוד, עלויות המחיה ואובדן ההכנסה, הדרושה לעתים גם לקיום המשפחה. **בלא תמיכה כלכלית, סיכויי ההצלחה וההתמדה בלימודים נמוכים, ובמיוחד כשמדובר בסטודנטים המגיעים מרקע חברתי-כלכלי חלש.**

תכנית המלגות ע"ש קציר

הנחת היסוד של יזמי תכנית מלגות קציר היא כי השקעה בהשבת ההון האנושי של צעירים מהפריפריה עשויה לחולל שינוי חברתי ולהשפיע על החוסן המשפחתי והכלכלי שלהם, וכך לשפר את סיכוייהם לשבור את מעגל הקשיים הבין דורי באמצעות התפתחות והשכלה גבוהה. התכנית שואפת להשיג את מטרתיה באמצעות מגוון מסלולי מלגות לטובת לימודים אקדמיים לתואר ראשון המיועדות לקהלי יעד שונים, כולם מרקע סוציו-אקונומי קשה ומהפריפריה.

במהלך עשור פעולתה של הקרן הוענקו במצטבר למעלה מ-12,000 מלגות, בשווי כספי הנאמד בהיקף של 60 מיליון ש"ח ויותר. טווח המלגה לכל סטודנט נע בין 7,000 ל-20,000 ש"ח לשנה, והוא מקבל אותה לאורך שלוש-ארבע שנות לימודיו לתואר. נכון לשנת הלימודים תשע"א חולקו המלגות לפי עשרה מסלולים שונים, המותאמים לקהלי יעד שונים: מאימהות חד הוריות, בני פריפריה מרקע סוציו-אקונומי קשה ועד בוגרי כפרי נוער.

מטרת הערכה

הערכה זו היא בבחינת הערכה מסכמת (summative evaluation), ונעשית מתוך הרצון לבחון עד כמה הושגו יעדי התכנית.

מתודולוגיה

המידע נאסף באמצעות סקר טלפוני בחודשים מאי-יוני 2011. הדגימה עוצבה כך שיינתן ייצוג מלא לכלל בוגרי קציר בעשור האחרון, במוסדות ובמסלולי הלימוד השונים. רואיינו 400 בוגרים שסיימו את לימודיהם בין השנים 2001-2011 (כלומר מאז תחילת פעולתה של קרן קציר עד היום).

מגבלות המחקר

בסקר הבוגרים הטלפוני לא תושאלה קבוצת השוואה (matching) לבוגרי קרן קציר. כנקודת ייחוס, רצוי היה לתשאל בוגרי תואר ראשון מרקע דומה, שלא נתמכו בידי קרן המלגות. מגבלה זו מקשה על יכולתו של מחקר זה לבדד את התרומה הייחודית של מלגת קציר. עם זאת, גוף הידע שהצטבר ממקורות הידע השונים מאפשר להעריך את ההשפעות הייחודיות של קרן המלגות.

עיקר הממצאים

תכנית המלגות ע"ש קציר נועדה לשפר את סיכוייהם של צעירים מהפריפריה לרכוש השכלה גבוהה וכך לקדם את רווחתם העתידית. **התכנית עומדת בצורה טובה ביעדיה.**

תעסוקה והכנסה

רוב המלגאים נאלצו, למרות המלגה, לעבוד בתקופת לימודיהם לתואר הראשון. שיעור העובדים הנמוך ביותר הוא בקרב סטודנטים במקצועות ההנדסה והמדעים המדויקים. כמעט כל הבוגרים השתלבו בשוק העבודה, וכשליש מהם מרוויחים מעל לשכר הממוצע במשק. 60% מהבוגרים העובדים התחילו לעבוד במקום העבודה הנוכחי בשנתיים האחרונות. 28% מהם מחזיקים במשרה ניהולית. עם זאת, כ-60% בלבד, ובקרב בוגרי מדעי הרוח והחברה אף פחות מכך, נמצאים במסלול המקצועי-התעסוקתי שבו שאפו להיות.

מגורים והתנדבות

הנתונים מעידים שבוגרים רבים אינם מעתיקים את מקום מגוריהם למרכז ובחרים לגור ולעבוד בפריפריה וכן להיות מעורים בקהילה באמצעות פעילות התנדבותית. בחירת זו יכולה לנבוע ממספר גורמים: קשיים כלכליים, מחויבויות משפחתיות, הצלחה במציאת עבודה הולמת בפריפריה או לחילופין התפשרות על עבודה שאינה הולמת אך אינה דורשת העתקת מגורים.

חשוב לציין שסוגיית המגורים והתעסוקה של בוגרי קציר משקפת התנגשות מסוימת בין אינטרסים שונים של קרן רש"י: מצד אחד הקרן שואפת לחזק את הפריפריה, והבוגרים הנשארים להתגורר ולעבוד באזור הטבעי שלהם תורמים לכך באופן משמעותי, ומהצד האחר השאיפה היא לסייע לצעירים אלה לשנות את נסיבות חייהם ולשפר את מעמדם במבנה הכלכלי-חברתי בישראל, מה שיצליח יותר דרך עבודה או מגורים באזור המרכז. ניתן ליישב אינטרסים אלה באמצעות פיתוח הפריפריה בהיבטי תעסוקה, מגורים, תחבורה, חינוך ורווחה. עם זאת, אין ספק שהגברת הנגישות להשכלה הגבוהה לתושבי הפריפריה הכרחית לחיזוק החברה בישראל והמדינה.

ובאשר להתנדבות, לתופעת ההתנדבות בישראל משמעות כבדת משקל במישורים רבים: ההתנדבות תורמת לאדם ולחברה ומשקפת את רמת המעורבות של האדם בקהילתו. פעמים רבות מעורבות זו היא תוצר של קבלה מהקהילה ורצון להחזיר ולתת הנובע מהערכה. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה היקף הפעילות ההתנדבותית בישראל עומד על 14% בקרב כלל האוכלוסייה. בקרב אקדמאים, בעלי תואר ראשון ומעלה, שיעור ההתנדבות עומד על 6%. במקרה של מלגאי קציר נמצא, שאחד מכל חמישה בוגרים (21%) מתנדב בקהילה בהיקף של כ-12 שעות בממוצע בחודש.

תפיסות בנוגע להשכלה גבוהה כמנוף לניידות חברתית

מחקרים רבים הצביעו על כך שאחד המשתנים המיטיבים לנבא את רמת השכלתו של האדם הוא השכלת הוריו. הנתונים מצביעים על תפיסה חיובית מאוד של הבוגרים והערכה רבה לכוחה של ההשכלה כמנוף לניידות חברתית. תפיסה זו מתבטאת בכך שקרוב לשליש מהבוגרים המשיכו את לימודיהם. 71% מהם שלא המשיכו ללמוד ציינו שהם מתכננים לעשות זאת בעתיד הקרוב.

מלבד זאת ציינו 70% מהבוגרים, שמסלול הקריירה שלהם עתיד להתפתח במידה רבה או רבה מאוד הודות לתואר הראשון שברשותם. לתפיסות אלה חשיבות עצומה בשינוי חייהם של הבוגרים, אך לא פחות מכך, לילדיהם אשר יחונכו לאור ערכים אלה, וכך יגדילו את סיכוייהם לפרוץ את המעגל הבין דורי.

האתגר לעתיד

התכניות הקיימות מסיעות לסטודנטים, לאחר שכבר צלחו את החסמים המרכזיים שבכניסה להשכלה גבוהה: שינוי מודעות, עמידה בתנאי הסף, התמודדות עם האתגר הכלכלי, שבירת חסמים חברתיים ועוד. הצעד הבא הוא לפתח תכניות שימשכו צעירים מרקע סוציו-אקונומי חלש בפריפריה ללימודים אקדמיים ולתמוך בהם לאורך תהליך הכניסה אל שערי מוסדות ההשכלה הגבוהה (שיפור בגרויות, פסיכומטרי, בחירת מוסד לימוד והתמדה במהלך הלימודים) ואולי אף לאחר סיום לימודיהם (ייעוץ, השמה וכו').

תוכן העניינים

7	1. פתח דבר
8	1.1 היקפי ההשכלה הגבוהה בישראל
11	1.2 אי שוויון והשכלה גבוהה
13	2. תכנית קציר
20	3. מערך המחקר
21	4. עיקר הממצאים
21	4.1 תעסוקה והכנסה
27	4.2 מגורים והתנדבות
30	4.3 תפיסות בנוגע להשכלה גבוהה כמנוף לניידות חברתית
33	5. סיכום
35	6. מקורות
36	7. נספחים

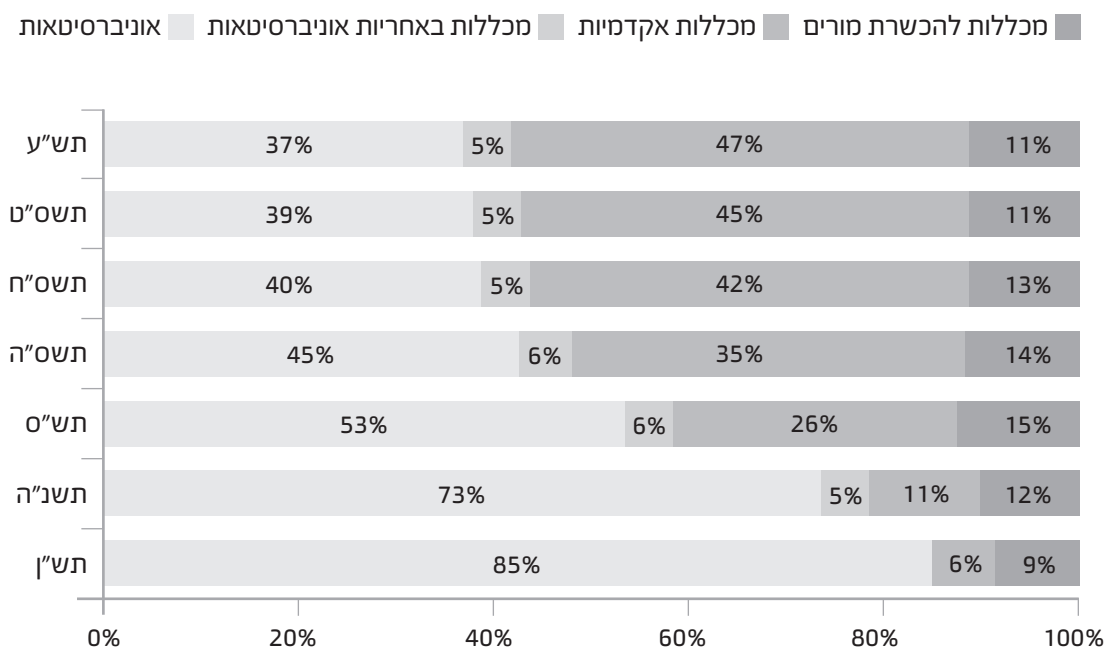
1. פתח דבר

מטרת המחקר המובא בזאת היא לאמוד את התרומה של תכנית המלגות ע"ש קציר, במלאת עשור להיווסדה. לשם כך הוכן דו"ח המורכב משילוב ממצאי סקר שנערך בקרב בוגרי המלגה בעשור החולף עם נתונים ממגוון מקורות, כגון הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הועדה לתכנון ולתקצוב, מרכז אדווה ועוד. המחקר נערך בידי צוות מחלקת פיתוח והערכה של קרן רש"י בסיוע אנשי קרן קציר וגורמים שונים במכללות. נבקש להודות לכל העוסקים במלאכה, שסייעו ועמלו באיסוף הנתונים, בעיבודם, בהצגתם ובהגהתם.

1.1 היקפי ההשכלה הגבוהה בישראל

על פי נתוני הוועדה לתכנון ולתקצוב, בשנת הלימודים האקדמית תשע"א פועלים בישראל כ-66 מוסדות להשכלה גבוהה, לפי הפירוט הזה: שבע אוניברסיטאות מחקר, האוניברסיטה הפתוחה, 35 מכללות אקדמיות (מתוכן 14 מכללות פרטיות) ו-23 מכללות להכשרת עובדי הוראה. במוסדות אלה לומדים כ-293,000 סטודנטים, מהם 228,740 (78%) לומדים לתואר ראשון. כ-36% מהסטודנטים לתואר ראשון לומדים במכללות אקדמיות. מאז הקמת המדינה ועד שנת תשס"ד היה מספרם של הסטודנטים במגמת עלייה. שנות ה-90 ותחילתה של המאה הנוכחית סימנו שינוי ומפנה משמעותיים ביותר במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל. מספרם של הסטודנטים לכלל התארים גדל בקצב מהיר עוד יותר, מ-76,000 סטודנטים בתש"ן ל-166,000 בתש"ס ול-237,350 בתש"ע. עיקר הגידול התרחש בשנות ה-90 והגיע ל-8.1% בממוצע לשנה. הביקוש הער ללימודי התואר הראשון והפנייתו אל המכללות האקדמיות הביאו לשינויים משמעותיים במבנה מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל. בתחילת שנות ה-90 עדיין למדו כ-85% מהסטודנטים לתואר הראשון בקמפוסים הראשיים של האוניברסיטאות, ורק 6.4% למדו במכללות האקדמיות. במהלך שני העשורים האחרונים עלה בהדרגה שיעור הסטודנטים שלמדו לתואר הראשון במכללות האקדמיות (ובכלל זה המסלולים האקדמיים באחריות אוניברסיטאות), ובתשס"ט הוא חצה לראשונה את ה-50%. במקביל ממשיך לרדת שיעורם של הלומדים בקמפוסים הראשיים של האוניברסיטאות (ראו תרשים 1), ובתשע"א הוא הגיע ל-37.2%.

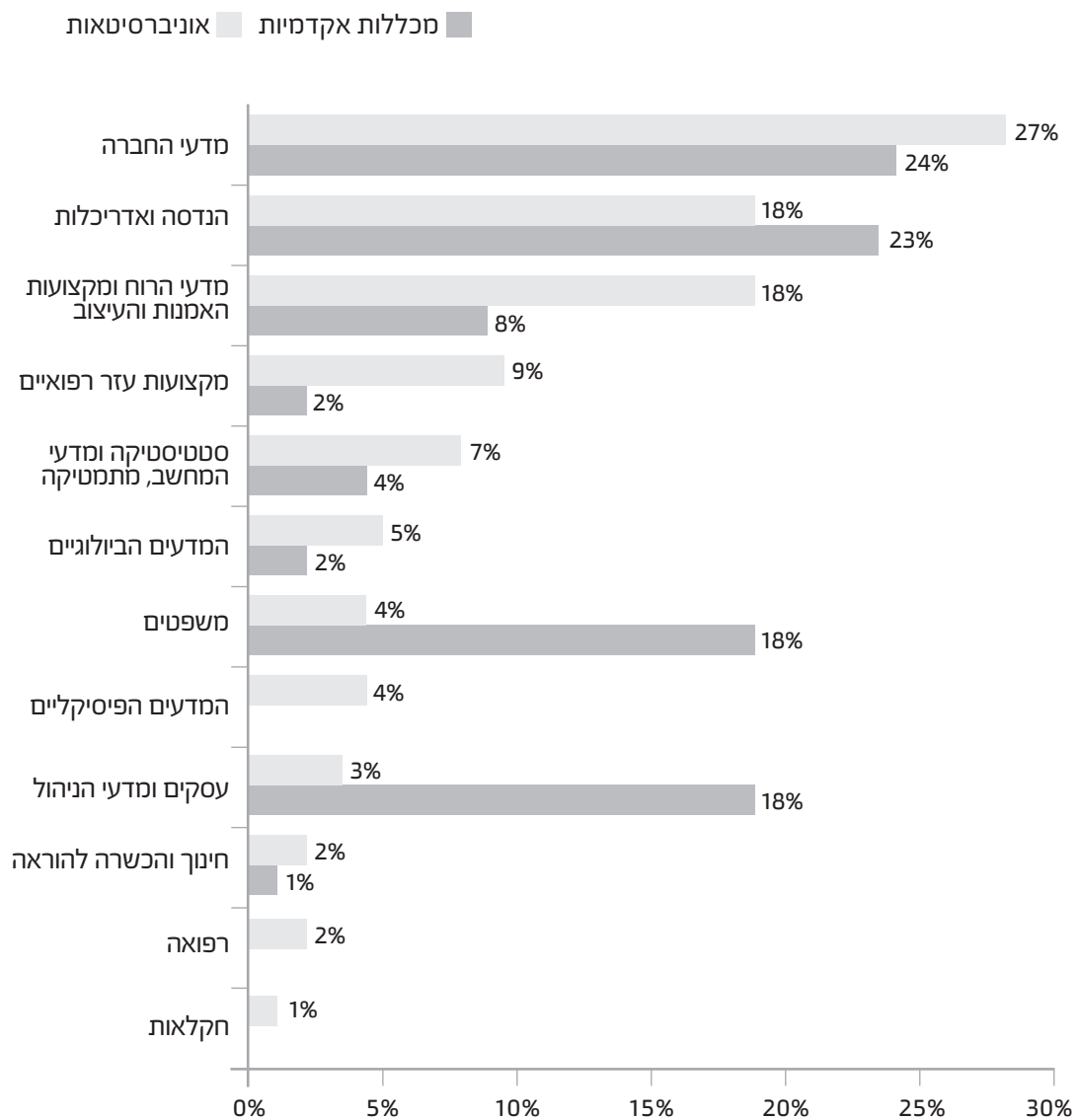
תרשים 1: סטודנטים לתואר ראשון, לפי סוג המוסד

*מקור: המועצה להשכלה גבוהה, לקט נתונים לקראת שנה"ל תשע"א.

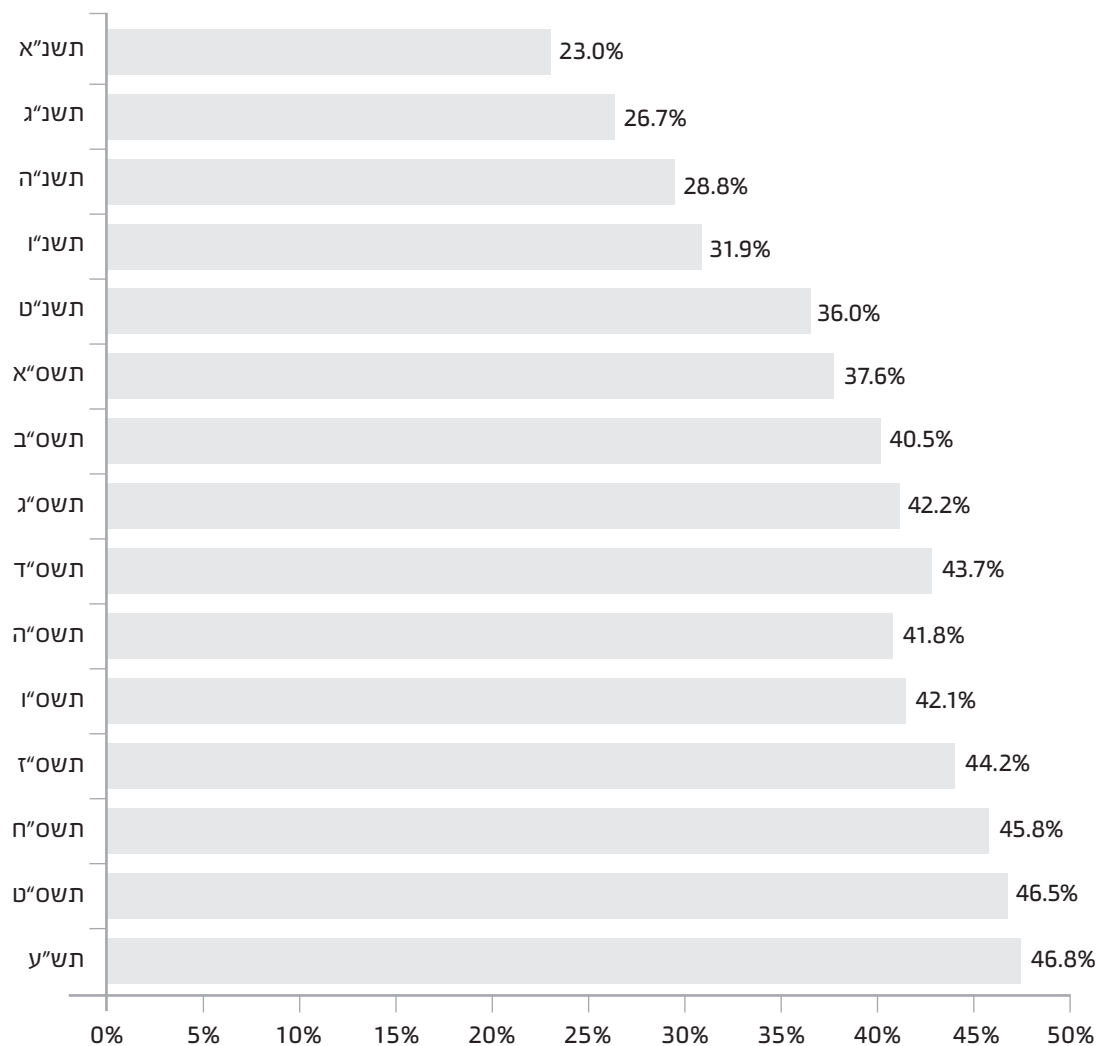
ההבדלים בין המכללות האקדמיות לבין האוניברסיטאות מתבטאים גם בבחירת מסלולי הלימוד. מקצועות הלימוד הדומיננטיים במכללות הם המקצועות הנתפסים כנדרשים יותר בשוק העבודה (ראו תרשים 2). כך למשל 18% מהסטודנטים במכללות לומדים עסקים ומדעי הניהול, לעומת 3% מהסטודנטים באוניברסיטאות. 18% מהסטודנטים במכללות לומדים משפטים, לעומת 4% מהסטודנטים באוניברסיטאות.

תרשים 2: סטודנטים לתואר ראשון בתשס"ח, לפי תחום לימודים וסוג המוסד

אחד המדדים המקובלים לבחינת הנגישות הכללית להשכלה גבוהה הוא שיעור הסטודנטים החדשים המתחילים ללמוד במוסד להשכלה גבוהה מתוך שנתון ממוצע של בני 20-24, קבוצת הגיל שבה רוב הסטודנטים מתחילים ללמוד. בראשית שנות ה-90 נע מדד זה סביב ה-23%, ועלה באופן עקבי למדי בשנים שלאחר מכן (ראו תרשים 3) כתולדה של מדיניותן של הוועדה לתכנון ולתקצוב והמועצה להשכלה גבוהה באשר להרחבת הנגישות להשכלה גבוהה. בשנת תש"ע החלו 46.8% מקבוצת הגיל הרלוונטית את לימודיהם במוסד להשכלה גבוהה. על פי הערכתן של הוועדה והמועצה נמשכה העלייה במדד זה גם בשנת תשע"א, ושיעורו מוערך ב-48% בקירוב.

תרשים 3: שיעור הסטודנטים המתחילים ללמוד במוסד להשכלה גבוהה מתוך שנתון ממוצע של בני 20-24

בשני העשורים האחרונים הפכה מערכת ההשכלה הגבוהה נגישה יותר גם בקרב האוכלוסייה המתגוררת בפריפריה ובקרב קבוצות אוכלוסייה חלשות. בשנת תש"ע למדו כרבע מהסטודנטים לתואר ראשון במוסדות הלימוד היושבים במחוזות הצפון והדרום (9.2% במחוז הצפון ו-15.3% במחוז הדרום), לעומת 9% שלמדו במחוז הדרום בלבד בשנת תש"ן. למרות ההאטה במערכת ההשכלה הגבוהה בשנים האחרונות, גדל בעשור האחרון מספר הלומדים במחוז הצפון פי שניים ויותר, בעיקר בשל הרחבת התכניות הקיימות במכללות האקדמיות בצפון ופתיחת תכניות חדשות. מספר הלומדים במחוז הדרום עלה מתחילת העשור ב-50% בקירוב, אם כי בשנים תשס"ה-תשס"ח הואט קצב גידולם בשל ההתייצבות במספר הסטודנטים לתואר הראשון באוניברסיטת בן גוריון בנגב.

1.2 אי שוויון והשכלה גבוהה

רכישת השכלה גבוהה היא גורם משמעותי בהצלחה המקצועית, בתעסוקה, בפוטנציאל להרחבת ההזדמנויות לניידות חברתית (upward mobility), לשכר גבוה, לעלייה בתחושת הסיפוק מהמשרה ולרכישת מעמד חברתי מכובד ומוערך בחברה.¹ ממחקר שנערך בארץ (קינג ועמיתים 2003, בתוך אחדות, 2007) על חסמים להשתלבות בתעסוקה בקרב מקבלי הגמלה להבטחת הכנסה עולה, שהשכלה נמוכה מהווה חסם להשתלבות בתעסוקה. מחקרים בנושא בישראל מצאו שמשתי המוצא העדתי, השכלת ההורים ויישוב המגורים משפיעים על ההישגים במערכת ההשכלה.² בנים ובנות להורים ילידי הארץ או ילידי אירופה ואמריקה, בעלי השכלה אקדמית, המתגוררים במרכז הארץ וביישובים מבוססים, מגיעים באופן כללי להישגים גבוהים יותר בלימודיהם. עוד נמצא שהמשתנה המנבא בצורה הטובה ביותר את השכלת הילדים הוא השכלת הוריהם.³ ביישובי פריפריה רבים יש הצלבה בין המשתנים. כלומר: ביישובים חלשים מבחינה כלכלית חיים גם תושבים בעלי השכלה שאינה אקדמית, ורבים מהם גם עולים חדשים או שייכים לקבוצות מוחלשות אחרות בחברה (על רקע עדתי או לאומי). הפערים החינוכיים-החברתיים-הכלכליים בין היישובים האלה לבין יישובי המרכז החזקים לא בהכרח קטנו במהלך השנים, ובחלקם אף גדלו. הפערים בין המרכז לפריפריה נשמרים, ותכניות התערבות חינוכיות, כגון תגבור לימודי בבתי הספר, הקמת מסגרות לחינוך בלתי פורמלי ועוד, מצליחות להביא לשינויים שוליים בלבד.⁴ בשנות ה-90 עברה מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל רפורמה מקיפה, שהביאה לפתיחתם של מוסדות לימוד חדשים בדמותן של מכללות ציבוריות, מכללות פרטיות ושלוחות של אוניברסיטאות מהארץ ומחו"ל. למרות הציפייה ששינוי זה יביא להרחבת הנגישות להשכלה גבוהה ולצמצום הפערים, המציאות מוכיחה דווקא את ההפך. למעשה, המבנה הריבוי של בתי הספר התיכוניים והפער שתיארנו בין מוסדות הלימוד במרכז ובפריפריה העתיק עצמו אל מערכת ההשכלה הגבוהה. בתוך מערכת ההשכלה הגבוהה יש כיום פער של יוקרה, ולעתים גם של איכות ממש, בין תעודה אוניברסיטאית לבין התעודות של המכללות (הפרטיות ולבסוף הציבוריות).⁵ ייתכן שהמקור לחלק מסוים מהפער האקדמי בין האוניברסיטאות לבין המכללות הוא היקפה הרחב של הפעילות המחקרית באוניברסיטאות למול היקפה המצומצם יותר במכללות.

1 מתוך Pratt et al. 2007.

2 מתוך "ציונים זה לא הכל: מרכז, פריפריה ונגישות להשכלה גבוהה". הישראלי, 2007, מגזין חברה, גיליון 32.

3 מתוך "ההורים ובית הספר: יחסי גומלין ומעורבות". פישר ופרידמן, 2009, מגזין דפים, גיליון 47.

4 מתוך "הזכות להשכלה גבוהה בישראל". דגן-בוזגלו, 2007, מרכז אדווה.

5 מתוך "ציונים זה לא הכל: מרכז, פריפריה ונגישות להשכלה גבוהה". הישראלי, 2007, מגזין חברה, גיליון 32.

יוצאי אסיה ואפריקה מול יוצאי אירופה ואמריקה

חרף צמצום הפערים אשר שררו בעבר, ייצוגם של יוצאי אסיה ואפריקה באוניברסיטאות עודנו נמוך בהשוואה לשיעורם באוכלוסייה: ב-1992-1993 היוו יוצאי אסיה ואפריקה בקבוצת הגיל 24-29 25% מהסטודנטים היהודים הלומדים באוניברסיטאות, ואילו באוכלוסייה היהודית הכללית הם היוו 46% מכלל האזרחים. לעומת זאת, יוצאי אירופה ואמריקה בקבוצת גיל זו היוו כ-45% מהסטודנטים היהודים באוניברסיטאות, אף ששיעורם באוכלוסייה היהודית הכללית היה כ-32% (30% הנותרים מוגדרים ילידי ישראל - סטודנטים אשר משפחתם נמצאת מעל שני דורות בישראל). גם בשנת הלימודים 2004-2005 נותרו הפערים בעינם, וייצוגם של יוצאי אסיה ואפריקה בכלל אוכלוסיית הסטודנטים היהודים היה 22%. ייצוגם של יוצאי אירופה ואמריקה, לעומת זאת, היה גבוה ממנו כמעט פי שניים - 38.6%.

אזור מגורים

במחקר שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנת 2012⁷ נמצא, שבכל תחומי הלימוד ובכל סוגי המוסדות, אין שכרם של בוגרים יוצאי יישובים חלשים מבחינת הרמה החברתית-הכלכלית (אשכולות 1-3 של מדד חברתי-כלכלי) נופל משכרם של עמיתיהם יוצאי יישובים מבוססים יותר. כך, למשל, כשלוש שנים לאחר סיום התואר עמד השכר החודשי הממוצע של יוצאי אוניברסיטאות מיישובים מאשכולות 8-10 על 10,282 ש"ח, וזה של עמיתיהם יוצאי יישובים מאשכולות 1-3 עמד על 9,533 ש"ח. ממצא זה מעיד על כוחה העצום של ההשכלה הגבוהה בצמצום פערים חברתיים. עם זאת, יש פערים בין יוצאי יישובים מאשכולות שונים של המדד החברתי-הכלכלי בנגישות למערכת ההשכלה הגבוהה, לטובת יוצאי יישובים מבוססים יותר. בכל תחומי הלימוד, יוצאי יישובים חלשים (אשכולות 1-3) מהווים כ-15% מהבוגרים, הן באוניברסיטאות והן במכללות האקדמיות, בשעה שהאוכלוסייה המתגוררת ביישובים אלה מהווה 18% מאוכלוסיית ישראל (ראו לוח 1).

לוח 1: התפלגות מקבלי תואר ראשון שהחלו את לימודיהם לתואר בשנים 1999-2001, לפי סוג מוסד ואשכל חברתי-כלכלי

מכללות אקדמיות	אוניברסיטאות	אשכל חברתי-כלכלי*
14.9%	15.5%	אשכל 1-3
48.4%	48.3%	אשכל 4-7
36.7%	36.2%	אשכל 8-10

* מספרי האשכולות מציינים עשירון חברתי-כלכלי.

6 מתוך "אי שוויון בהשכלה הגבוהה בישראל". שפרמן, 2007, המכון הישראלי לדמוקרטיה, מגזין פרלמנט, גיליון 54.
7 מתוך "מהלך לימודים והשתלבות בשוק העבודה של בוגרי המוסדות להשכלה גבוהה בישראל 1999-2008". הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2012.

2. תכנית קציר

בנייר עמדה מ-2010⁸ צוינו מספר גורמים למיעוט הפונים ללימודים אקדמיים בקרב תושבי הפריפריה, ובהם העדר מוטיבציה ללימודים אקדמיים בשל מחסום פסיכולוגי, דימוי עצמי נמוך וחשש, בעיקר בשל העלות הכרוכה בלימודים האקדמיים. בקרב צעירים וצעירות רבים בערים אלה נחשבים הלימודים האקדמיים ליעד בלתי אפשרי, והם פוסלים את עצמם מראש כבלתי מתאימים. החשש נובע מחוסר אמונה ביכולתם ומהרתיעה מפני הקשיים הכלכליים הכרוכים בלימודים אקדמיים: שכר הלימוד, עלויות המחיה ואבדן ההכנסה, הדרושה לעיתים גם לקיום המשפחה. נכון לשנת 2010 שכר הלימוד במוסדות להשכלה גבוהה הוא כ-12,000 ש"ח לשנה, ובמכללות הפרטיות והשלוחות הזרות הוא עומד על 15,000-30,000 ש"ח בשנה. על סכום זה יש להוסיף את עלותם של שירותי לימוד, דיור ומחיה. **על פי הערכות עדכניות, ההוצאה השנתית הממוצעת לסטודנט עומדת על כ-50,000 ש"ח⁹. ללא תמיכה כלכלית, סיכויי ההצלחה וההתמדה בלימודים נמוכים, במיוחד עבור סטודנטים המגיעים מרקע חברתי-כלכלי חלש.** עובדה זו מסבירה את הפערים בשיעור הסטודנטים מהאזורים השונים (כפי שהוצג בלוח 1), שכן אזורי המגורים מלמדים על המצב החברתי-הכלכלי של משפחות הסטודנטים. בשנת 2000 הקימה קרן רש"י את קרן המלגות ע"ש אפרים קציר למען מספר קבוצות העלולות להישאר בשולי החברה הישראלית, כגון עולים יוצאי אתיופיה, עולים יוצאי קווקז, בני העדה הדרוזית, סטודנטים בעלי צרכים מיוחדים, אימהות חד הוריות, חיילים בודדים ועוד.

התכנית מעניקה לקבוצות אלה מלגות קיום ומלגות סיוע אחרות במהלך שלוש-ארבע שנות לימוד ובכך מאפשרת לסטודנטים אלה להשתלב ולהתקדם במוסדות להשכלה גבוהה. התכנית מתמקדת במסלולי לימוד בעלי פוטנציאל, המבטיחים תעסוקה בעתיד: טכנולוגיה והנדסה, חינוך והוראה, סיעוד, קרימינולוגיה, עבודה סוציאלית, תקשורת, מדעי המחשב והנדסאות. לצד המלגות הסטודנטים מקבלים תמיכה אישית וליווי צמוד מרכז במוסד האקדמי שהם לומדים בו. תמורת המלגה הסטודנטים משולבים בתכניות התנדבות בקהילה התואמות את צרכי הקהילה ואת כישוריו של כל סטודנט.

הנחות היסוד העומדות בבסיס תכנית קציר

1. השכלה גבוהה היא המנוף להתקדמות כלכלית, חברתית ואישית. מכיוון שהגורם המנבא באופן הטוב ביותר את סבירותו של אדם להגיע ללימודים גבוהים הוא ההשכלה האקדמית של הוריו, נדרש גורם שיסייע בניפוץ שער הזכוכית הניצב בכניסה למוסדות האקדמיים. סיוע שכזה, באמצעות מלגות ותכניות ליווי לסטודנטים, נועד לשבור את המעגל הבין דורי המשאיר את האוכלוסיות המוחלשות במקומן.
2. מתן מלגה וסיוע ימנעו נשירה של סטודנטים מהלימודים.

מטרת העל של התכנית

מטרת העל היא לאפשר לקבוצות אוכלוסייה ייחודיות לרכוש השכלה אקדמית, ללוותן ולתמוך בהן, כך שיראו בהתפתחותן האקדמית בסיס לפריצת דרך אישית ולשינוי מהותי בהמשך חייהן.

8 מתוך: "פערי הון תרבותי וחברתי כחסם להשתלבותם של בני הפריפריה בהשכלה הגבוהה", בית הספר למדיניות ציבורית, האוניברסיטה העברית בירושלים, יוני 2010.

9 מתוך "קשה להיות סטודנט בישראל", גלובס, 11 באוקטובר 2011.

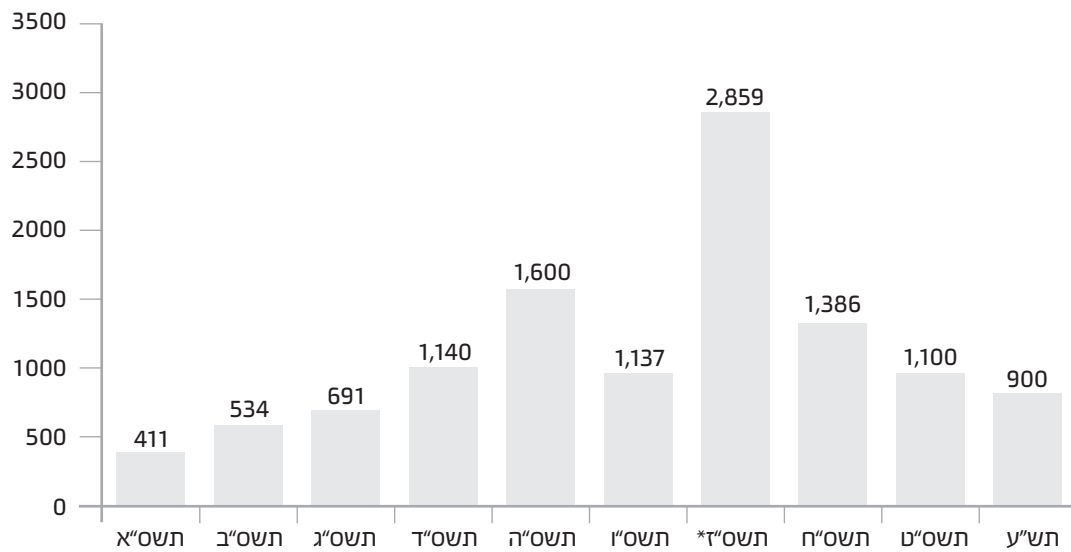
המטרות הנגזרות ממנה

1. לעודד סטודנטים מרקע סוציו אקונומי-נמוך להשתלב בלימודים להשכלה גבוהה;
2. ליצור מודלים לחיקוי בתוך קהילות האם של הסטודנטים שיעודדו קבוצות גיל צעירות יותר לשאוף ללימודים גבוהים;
3. לחזק את המכללות המצויות בפריפריה הגיאוגרפית.

היקפי הפעילות

במהלך העשור שהקרבן פועלת בו הוענקו באופן מצטבר למעלה מ-12,000 מלגות, בשווי כספי הנאמד בהיקף של 60 מיליון ש"ח ויותר.

תרשים 4: התפלגות מספר המלגות שחולקו לאורך שנות פעילות קרבן קציר

* בתשס"ז חולקו מלגות חרום לאחר מלחמת לבנון.

בעבר העניקה הקרבן מלגות בסך 5,000 ש"ח בממוצע, וכיום היא מעניקה מלגות בסך 7,000-20,000 ש"ח לסטודנט מדי שנה, לאורך כל שלוש-ארבע שנות לימודיו לתואר.

לוח 2: פריסה גיאוגרפית (מספר מלגות לפי מכללה ואזור)

צפון		מרכז וירושלים		דרום	
סה"כ (תשס"א-תש"ע)	מכללה	סה"כ (תשס"א-תש"ע)	מכללה	סה"כ (תשס"א-תש"ע)	מכללה
827	המכללה האקדמית גליל מערבי	431	ביה"ס גבוה לטכנולוגיה מכון לב	1,111	המכללה האקדמית ספיר (בתשס"ח - חרום ספיר)
684	המכללה האקדמית כנרת	243	המכון האקדמי טכנולוגי חולון	718	המכללה האקדמית להנדסה סמי שמעון + מכון טכנולוגי ב"ש
674	המכללה האקדמית להנדסה אורט בראודה	175	המכללה האקדמית נתניה	545	המכללה האקדמית אשקלון
639	המכללה האקדמית תל חי	151	המכללה האקדמית להנדסה ירושלים	476	המכללה האקדמית אחווה + חינוך אחווה
527	המכללה האקדמית צפת	134	אוניברסיטת בר אילן	184	אוניברסיטת בן גוריון
526	המכללה האקדמית עמק יזרעאל	116	המכללה האקדמית ע"ש דוד ילין	103	המכללה האקדמית ע"ש קיי
324	אוניברסיטת חיפה	80	מכון ווינגייט		
288	ביה"ס לסיעוד צפת	79	אוניברסיטת תל אביב		
281	המכללה האקדמית אורנים	77	האוניברסיטה העברית		
207	המרכז האקדמי רופין	58	המכללה האקדמית לוינסקי		
4,977	סה"כ צפון	1,544	סה"כ מרכז וירושלים	3,137	סה"כ דרום

*הערה: עוד 2,100 מלגות חולקו במגוון רחב של תכניות קטנות היקף. על כן אין הן נכללות בלוח זה.

פירוט התכניות הפועלות במסגרת קרן מלגות "קציר" (נכון לשנה"ל תשע"א)

1. תכנית אימהות חד הוריות בהשכלה גבוהה

התכנית מיועדת לסייע לסטודנטיות בוגרות שירות צבאי/לאומי (למעט מקרים חריגים), שהוכרו כאימהות חד הוריות בנסיבות שונות, ונמצאות במצב סוציו-אקונומי קשה להתמיד ולהצליח בלימודים האקדמיים. **המוסדות שהתכנית פועלת בהם:** המכללה האקדמית כנרת, המכללה האקדמית גליל מערבי, מכללת צפת, מכללת תל חי, המכללה האקדמית אחווה, המכללה האקדמית ספיר, מכללת אשקלון והמכללה להנדסה סמי שמעון.

גובה המלגה: מלגת קיום בגובה 6,000 ש"ח וסיוע בשיעורי עזר והעשרה בגובה 2,300 ש"ח, מלגת שכר לימוד עד 10,000 ש"ח (בשותפות עם המוסד).
דרישות מהסטודנט: עמידה בדרישות האקדמיות של מוסד הלימודים.
גופים שותפים: קרן רש"י ומוסדות הלימוד שהתכנית פועלת בהם, הקרן המשפחתית ע"ש טד אריסון.

2. תכנית בוגרי כפרי נוער

התכנית מיועדת לעודד לימודי השכלה גבוהה בקרב בוגרי כפר נוער ופנימיות. ניתנת עדיפות לסטודנטים שילמדו לקראת תואר ראשון בתחומי הנדסה, רפואה ומדעים וכן לתואר הנדסאי. מלגות אלה ניתנות גם במקרים שבהם המצב הסוציו-אקונומי קשה. במקרים מיוחדים שאינם תואמים לקריטריונים ניתן לקבל סטודנטים למסלול חריגים, על בסיס דיון והחלטות של ועדת המלגות.
התכנית פועלת בכל המוסדות האקדמיים שבהם פועלת קרן קציר.

גובה המלגה: 12,000 ש"ח לכל בוגר לשנת לימודים, לפי הפירוט הזה:
עד 6,000 ש"ח מלגת קיום, עד 4,000 ש"ח מלגת לימודים, עד 2,000 ש"ח סיוע לימודי והעשרה חברתית. המלגה נקבעת באופן אישי לכל סטודנט, בהתאם למצבו הסוציו-אקונומי.
דרישות מהסטודנט: הסטודנט נדרש לתרומה של פעילות בקהילה בהיקף של ארבע שעות שבועיות (120 שעות שנתיים) במהלך כל שנת הלימודים ולמעבר תקין משנה אקדמית אחת לאחרת.
גופים שותפים: תורם פרטי, קרן רש"י ומוסדות הלימוד שהתכנית פועלת בהם.

3. תכנית מנהיגות חברתית

התכנית מיועדת לעודד וליצור תשתית של מנהיגות חברתית בקרב סטודנטים הלומדים במכללות כדי שיהיו חיל חלוץ למעורבות ולעשייה בפריפריה.

קריטריונים: סטודנטים הלומדים בשנה א', בעלי מוטיבציה ויכלת מנהיגות, יוצאי אתיופיה, קווקז, בני העדה הדרוזית, חיילים בודדים, סטודנטים מרקע סוציו-אקונומי בינוני ומטה, בוגרי צבא (למעט בנות דרוזיות) הלומדים במכללות.

מוסדות שהתכנית פועלת בהם: המכללה האקדמית תל חי, המכללה האקדמית צפת, המכללה האקדמית כנרת עמק הירדן, המכללה האקדמית עמק יזרעאל, המכללה האקדמית גליל מערבי, המכללה האקדמית להנדסה ירושלים, המכללה האקדמית להנדסה סמי שמעון באר שבע, המכללה האקדמית ספיה, המכללה האקדמית אחווה, המכללה האקדמית אשקלון המכון הטכנולוגי חולון.

גובה המלגה: עד 10,000 ש"ח מלגת קיום ו-2,300 ש"ח לצורך שיעורי עזר והעשרה.
דרישות מהסטודנט: על הסטודנט לעמוד בממוצע ציונים הגבוה מ-75 בכל שנת הלימודים ולהשתתף בסדנאות לפיתוח מנהיגות ובפעילות חברתית במהלכה.
גופים שותפים: קרן רש"י והמכללות.

4. תכנית מנהיגות מדעית

התכנית מיועדת לאפשר ליותר תלמידים להיחשף לתכניות לימודים בתחום המדע בליווי והדרכה של סטודנטים צעירים הלומדים מדעים.

קריטריונים: סטודנטים בוגרי שירות צבאי/לאומי הבאים מרקע סוציו-אקונומי נמוך.
מוסדות שהתכנית פועלת בהם: המכללה האקדמית סמי שמעון אשקלון, המסלול להנדסה.

גובה המלגה: מלגת קיום בגובה 7,500 ש"ח וסיוע בשיעורי עזר והעשרה בגובה 1,900 ש"ח.
דרישות מהסטודנט: עמידה בדרישות האקדמיות של מוסד הלימודים ופעילות במרכזי אילן רמון בישובי הדרום.
גופים שותפים: מרכז אילן רמון והמכללה האקדמית אשקלון.

5. תכנית מנהיגות טיפולית

התכנית מיועדת לקרב לשטח סטודנטים הלומדים מקצועות טיפוליים.
קריטריונים: סטודנטיות בוגרות שירות צבאי/לאומי הבאות מרקע סוציו-אקונומי נמוך.
מוסדות שהתכנית פועלת בהם: המכללה האקדמית אשקלון.

גובה המלגה: מלגת קיום בגובה 7,500 ש"ח וסיוע בשיעורי עזר והעשרה בגובה 1,900 ש"ח.
דרישות מהסטודנט: עמידה בדרישות האקדמיות של מוסד הלימודים ופעילות במוסדות עמותת יחדיו.
גופים שותפים: עמותת יחדיו (מיסודה של קרן רש"י) והמכללה האקדמית אשקלון.

6. תכנית אקדמיה

התכנית מיועדת לסטודנטים בוגרי תכנית אקדמיה הפועלת כיום בבתי ספר תיכוניים. המלגה ניתנת לסטודנטים המגיעים מרקע סוציו-אקונומי נמוך ובהתאם לקריטריונים המקובלים במוסדות הלימוד: מועמדים מאזורי פריפריה, שסיימו שירות צבאי/לאומי ופעילים בקהילה, מועמדים עם פערים לימודיים הזקוקים לתמיכה לימודית על מנת להתקבל למוסד אקדמי.

מוסדות שהתכנית פועלת בהם: המכללה האקדמית כנרת, המכללה האקדמית עמק יזרעאל, תל חי, אורנים, אוניברסיטת חיפה, המרכז האקדמי רופין, המכון הטכנולוגי חולון, אוניברסיטת תל אביב, אוניברסיטת בן גוריון, האוניברסיטה העברית.

גובה המלגה: נקבע באופן אינדיווידואלי בהתאם לצורכי הסטודנט.
דרישות מהסטודנט: פעילות קהילתית של ארבע שעות שבועיות (120 שעות שנתיות)
 במהלך כל שנות הלימודים ומעבר תקין משנה אקדמית אחת לאחרת.
גופים שותפים: קרן רש"י, קרן אקדמיה, פר"ח ומוסדות הלימוד שהתכנית פועלת בהם.

7. תכנית קציר קלאסי

התכנית מיועדת לסטודנטים בוגרי תכניות שונות של קרן רש"י, סטודנטים שנה א' וסטודנטים לאחר שירות צבאי/לאומי שמצבם הסוציו-אקונומי קשה. קריטריונים: סטודנטים יוצאי אתיופיה, יוצאי קווקז, דרוזים ובני הפריפריה, אשר לומדים במכללות בפריפריה.

מוסדות שהתכנית פועלת בהם: המכללה האקדמית תל חי, בית הספר לסייעוד צפת, המכללה האקדמית צפת, המכללה האקדמית כנרת עמק הירדן, המכללה האקדמית עמק יזרעאל, המכללה האקדמית אורנים, המכללה האקדמית להנדסה אורט בראודה, המכללה האקדמית גליל מערבי, המרכז האקדמי רופין, המכללה האקדמית להנדסה ירושלים, המכללה האקדמית להנדסה סמי שמעון באר שבע, המכללה האקדמית ספיר והמכללה האקדמית אחווה.

גובה המלגה: 5,000 ש"ח מלגת קיום ו-1,900 ש"ח לצורך שיעורי עזר והעשרה.
דרישות מהסטודנט: פעילות בת ארבע שעות שבועיות בקהילה במסגרות שיוגדרו, השתתפות בכנסים ועמידה בדרישות האקדמיות של מוסד הלימודים.
גופים שותפים: קרן רש"י ומוסדות הלימוד שהתכנית פועלת בהם.

8. תכנית קציר פר"ח

התכנית מיועדת לסטודנטים בוגרי תכניות שונות של קרן רש"י וסטודנטים שנה א' לאחר שירות צבאי/לאומי הבאים מרקע סוציו-אקונומי קשה. המלגה ניתנת לסטודנטים יוצאי אתיופיה, יוצאי קווקז, דרוזים ובני הפריפריה, אשר לומדים במכללות בפריפריה.

מוסדות שהתכנית פועלת בהם: המכללה האקדמית תל חי, בית הספר לסייעוד צפת, המכללה האקדמית צפת, המכללה האקדמית כנרת עמק הירדן, המכללה האקדמית עמק יזרעאל, המכללה האקדמית אורנים, המכללה האקדמית להנדסה אורט בראודה, המכללה האקדמית גליל מערבי, המרכז האקדמי רופין, המכללה

האקדמית להנדסה ירושלים, המכללה האקדמית להנדסה סמי שמעון באר שבע, המכללה האקדמית ספיר והמכללה האקדמית אחווה.

גובה המלגה: 6,000 ש"ח מלגת קיום ו-2,300 ש"ח לצורך שיעורי עזר והעשרה.
דרישות מהסטודנט: פעילות בת ארבע שעות שבועיות בקהילה במסגרת פעילות פר"ח בקהילה, השתתפות בכנסים ועמידה בדרישות האקדמיות של מוסד הלימודים.
גופים שותפים: קרן רש"י ופר"ח.

9. תכנית קרן יה"ל-רקאנטי

התכנית מיועדת לסייע לקליטת עולי אתיופיה וקווקז ולשלבם בלימודים גבוהים וברכישת מקצועות מתקדמים.
קריטריונים: סטודנטים ממוצא אתיופי או קווקזי בשנת לימודיהם הראשונה או השנייה באחת האוניברסיטאות ובטכניון.
מוסדות שהתכנית פועלת בהם: מוסדות שבהם פועלת קרן קציר.

גובה המלגה: 5,000 ש"ח מלגת קיום ו-2,300 ש"ח לצורך שיעורי עזר והעשרה.
דרישות מהסטודנט: ארבע שעות שבועיות (120 שעות שנתיות) במסגרת היחידה למעורבות חברתית, השתתפות בכנסים ובאירועים ועמידה בדרישות אקדמיות של מוסד הלימודים, בממוצע ציונים של 75 לפחות.
גופים שותפים: קרן רש"י וקרן יה"ל-רקאנטי.

10. מלגות לתואר MA

התכנית מיועדת לסייע לסטודנטים יוצאי אתיופיה וקווקז אשר לומדים לתואר שני במוסדות מוכרים, בוגרי שרות צבאי/לאומי. ניתנת עדיפות לסטודנטים בוגרי קרן מלגות אפרים קציר.
מוסדות שהתכנית פועלת בהם: אוניברסיטת חיפה, אוניברסיטת בר אילן ואוניברסיטת בן גוריון.

גובה המלגה: 4,000 ש"ח לשנה.
דרישות מהסטודנט: עמידה בדרישות הלימודיות.
גופים שותפים: קרן רש"י, קרן יה"ל ע"ש יהודה ליאון רקאנטי ומוסדות הלימוד שהתכנית פועלת בהם.

האתגר לעתיד

התכניות הקיימות מסייעות לסטודנטים לאחר שכבר צלחו את החסמים המרכזיים בכניסה להשכלה גבוהה: שינוי מודעות, עמידה בתנאי הסף, התמודדות עם האתגר הכלכלי, שבירת חסמים חברתיים ועוד. הצעד הבא הוא לפתח תכניות שימשכו ללימודים אקדמיים צעירים מהפריפריה הבאים מרקע סוציו-אקונומי חלש ויתמכו בהם לאורך תהליך הכניסה אל שערי מוסדות ההשכלה הגבוהה (שיפור בגרויות, פסיכומטרי, בחירת מוסד לימוד והתמדה במהלך הלימודים) ואולי אף לאחר סיום הלימודים (ייעוץ, השמה וכו').

3. מעריך המחקר

מטרת ההערכה

הערכה זו היא הערכה מסכמת (summative evaluation), ותכליתה לבחון עד כמה הושגו יעדי התכנית.

שאלות המחקר

השאלות במחקר זה מתמקדות בבחינת תרומתה של המלגה לניידות החברתית של המלגאים, לאחר תקופת לימודיהם לתואר. שאלות לדוגמה:

- האם הבוגרים עוזבים את הפריפריה לטובת מגורים באזור המרכז?
- האם הבוגרים מוצאים משרות התואמות את כישוריהם, את השכלתם ואת המסלול המקצועי שבחרו בו?
- האם השתפרו נסיבות חייהם בהיבטי תעסוקה והכנסה בעקבות הלימודים?
- מהי התפיסה ביחס ללימודים גבוהים (שאותה ינחילו לילדיהם)?

מתודולוגיה

המידע נאסף באמצעות סקר טלפוני בחודשים מאי-יוני 2011. הדגימה עוצבה כך שיינתן ייצוג מלא לכלל בוגרי קציר בעשור האחרון, במוסדות ובמסלולי הלימוד השונים. רואינו 400 בוגרים שסיימו את לימודיהם בין השנים 2001-2011 (כלומר מאז תחילת פעולתה של קרן קציר ועד היום). הסקר וכן הניתוח הסטטיסטי הראשוני נערכו באמצעות חברת מידע שיווקי בע"מ. מחלקת פיתוח והערכה בקרן רש"י היא שכתבה את השאלון (ראונספח 1) וכן ערכה חלק מהניתוחים הסטטיסטיים שיוצגו בפרק הממצאים. מטרת הבדיקה היתה לבחון את מידת הניידות החברתית של משתתפי התכנית, כפי שנמדדה באמצעות מספר מדדים מקובלים בספרות (תעסוקה והכנסה, מגורים והתנדבות, הערכת ההשכלה הגבוהה כמנוף לצמיחה אישית וחברתית ועוד).

מגבלות המחקר

בסקר הבוגרים הטלפוני לא תושאלה קבוצת השוואה (matching) לבוגרי קרן קציר. כנקודת ייחוס, רצוי היה לתשאל בוגרי תואר ראשון מרקע דומה שלא נעזרו בקרן המלגות. מגבלה זו מקשה על יכלתו של מחקר זה לבדד את תרומתה הייחודית של מלגת קציר. עם זאת, גוף הידע שהצטבר ממקורות הידע השונים מאפשר להעריך את ההשפעות הייחודיות של קרן המלגות.

4. עיקר הממצאים

4.1 תעסוקה והכנסה

1. עבודה בזמן לימודים

מבחינה כלכלית התקופה הסטודנטאית מאופיינת בריבוי הוצאות, כגון דיוח, שכר לימוד, הוצאות על עזרי לימוד, תחבורה, מזון. ההוצאה הממוצעת לסטודנט מוערכת כיום ב-50,000 ש"ח לשנה בקירוב.¹⁰ סטודנטים רבים מתמודדים עם אתגר כלכלי משמעותי, שכן ההוצאות מרובות, אך מקורות ההכנסה מצומצמים, אם בכלל. זאת ועוד, לעבודה בזמן הלימודים עלולות להיות פעמים רבות השלכות חמורות יותר, כגון פגיעה באיכות הלמידה ובהישגים הלימודיים. האומדן הוא שכ-60% מהסטודנטים עובדים בתקופת לימודיהם (מחציתם בתחום הרלוונטי ללימודיהם).¹¹ 72% ממלגאי קציר עבדו בתקופת לימודיהם, על אף תמיכת קרן המלגות (ראו לוח 3). נתון זה ממחיש את העומס הכלכלי שהמלגאים נאלצים להתמודד עמו. בחינת שיעור העובדים בתקופת לימודיהם לפי מסלול הלימודים מלמדת, ששיעור הסטודנטים מהפקולטות למדעים מדויקים ולהנדסה שעבדו בתקופת לימודיהם נמוך משיעור עמיתיהם בפקולטות למדעי הרוח, החברה, הכלכלה והעסקים.

זאת ועוד, בשנים האחרונות אנו עדים לעלייה בשיעור הסטודנטים העובדים; שיעור הסטודנטים העובדים שסיימו בשנים 2009-2011 גדול בהרבה משיעורם של אלה שסיימו לפנייהם (ראו לוח 4). ההסבר המרכזי לשיעורם הגדל של הסטודנטים העובדים במהלך לימודיהם בשנים האחרונות הוא העלייה הריאלית במחירם של מוצרי היסוד, ובעיקר דיוח, מזון ותחבורה, שאינה מלווה בעלייה תואמת בשכר הריאלי. מלבד זאת גם שיעור המשפחות העניות עלה מ-17.6% ל-20.5% בין השנים 2000-2009. שיעור זה גבוה בהשוואה למדינות המפותחות. תחולת העוני בפריפריה גבוהה אף יותר, ושיעור המשפחות העניות בצפון הארץ עומד על 30.9% ובדרום על 23.6%.¹²

10 על פי פרסום גלובס, אוקטובר 2010.

11 על פי פרסום הארץ, מרץ 2007.

12 מתוך דו"ח פני החברה 2010, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (פרק 2: עוני והדרה).

לוח 3: עבודה בזמן הלימודים (שאלה 8 בסקר)

צילוח ¹³ לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (c)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A*)		
B 79.0%	61.4%	B 75.4%	71.5%	סך הכל עבדו בתקופת לימודיהם
B 77.4%	59.8%	B 71.6%	68.8%	עבדת במקביל כשכיר במשרה חלקית או במשרה מלאה
1.6%	1.6%	3.8%	2.8%	עבדת כעצמאי או פרילאנס
21.0%	A C 38.6%	24.6%	28.5%	לא עבדת
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
62	127	211	400	מספר המשיבים

* העמודות ממוספרות באותיות בלועזית, וכאשר האותיות מופיעות בתוך הטבלה הן מייצגות הבדל מובהק בין העמודות ברמת ביטחון של 90%. טכניקה זו מאפשרת לזהות הבדלים משמעותיים בין ערכים שונים באופן סטטיסטי.

לוח 4: עבודה בזמן הלימודים בצילוח שנת סיום הלימודים (שאלה 3 בסקר)

שנת סיום			
(C) 2009-2011	(B) 2007-2008	(A) 2000-2006	
A B 77.7%	66.7%	67.0%	סך הכל עבדו בתקופת לימודיהם
B 74.3%	64.2%	64.9%	עבדת במקביל כשכיר במשרה חלקית או במשרה מלאה
3.4%	2.5%	2.1%	עבדת כעצמאי או כפרילאנס
22.3%	C 33.3%	C 33.0%	לא עבדת
100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
179	120	97	מספר המשיבים

2. תעסוקה נוכחית

89% מהבוגרים פעילים בשוק העבודה, 77% מהם במשרה מלאה. השיעור הגבוה ביותר נמצא בקרב בוגרי כלכלה ומנהל עסקים. ייתכן שההסבר לכך נעוץ באוריינטציה מעשית יותר, הרווחת בקרב סטודנטים הלומדים מקצועות אלה. לעומתם, בוגרי הפקולטות למדעי הרוח והחברה בולטים בשיעור הגבוה ביותר של העסקה במשרה חלקית (ראו לוח 5). למעט תנודתיות קלה, הנמצאת בטווח הטעות הסטטיסטית, נתוני התעסוקה בקרב הבוגרים יציבים לאורך השנים (ראו לוח 6). כמו כן נמצא שאין פערים מובהקים במצב התעסוקתי בין בוגרי אוניברסיטאות (58) מלגאים; יתר המלגאים שנדגמו בסקר הם בוגרי מכללות) לבין בוגרי המכללות (ראו תרשים 5).

13 צילוח - הצלבת לוחות של שני משתנים (crosstabs).

יציבות במקום העבודה - כמעט כל הבוגרים החלו לעבוד במשרתם הנוכחית בחמש השנים האחרונות, כאשר אין הבדל בוותק הממוצע במקום העבודה בין הסטודנטים במסלולי הקריירה השונים, למעט אינדיקציה לוותק נמוך יותר בקרב בוגרי כלכלה ועסקים בהשוואה לבוגרי מדעי הרוח והחברה (ראו לוח 7). מלבד זאת, עבור 81% מהבוגרים המשרה הנוכחית היא המשרה הראשונה או השנייה, ללא הבדל בין מסלולי הקריירה וללא הבדל בין בוגרי אוניברסיטאות למכללות (ראו לוח 8).

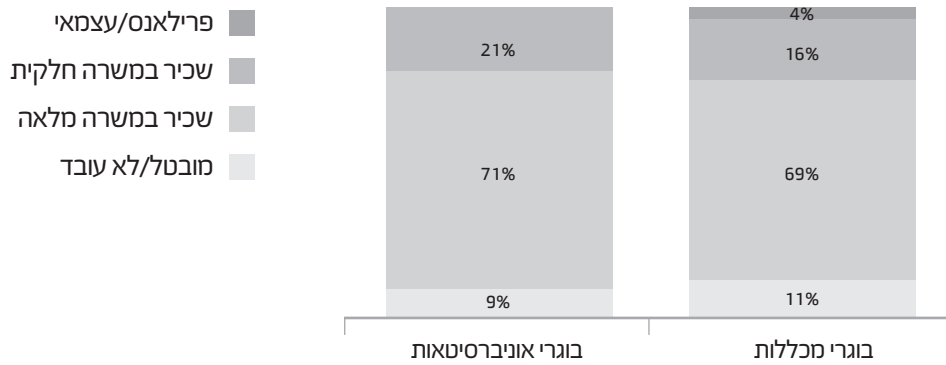
לוח 5: מצב תעסוקתי כיום (שאלה 9 בסקר)

צילווח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (c)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
91.9%	86.6%	90.0%	89.3%	סך הכל עובדים
A 77.4%	70.1%	65.9%	69.0%	שכיר במשרה מלאה
12.9%	11.8%	B 20.9%	16.8%	שכיר במשרה חלקית
1.6%	4.7%	3.3%	3.5%	עצמאי/פריילאנס
8.1%	13.4%	10.0%	10.8%	לא עובד/מובטל
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 6: מצב תעסוקתי בצילווח שנת סיום הלימודים

שנת סיום			
(c) 2009-2011	(B) 2007-2008	(A) 2000-2006	
86.6%	C 93.3%	89.7%	סך הכל עובדים
65.4%	69.2%	C 75.3%	שכיר במשרה מלאה
17.3%	20.0%	12.4%	שכיר במשרה חלקית
3.9%	4.2%	2.1%	עצמאי/פריילאנס
B 13.4%	6.7%	10.3%	לא עובד/מובטל
100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
179	120	97	מספר המשיבים

תרשים 5: מצב תעסוקתי לפי בוגרי מכללות/אוניברסיטאות

לוח 7: שנת התחלת העבודה במקום הנוכחי (שאלה 11 בסקר) בקרב עובדים

צילווח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (c)	מדעים מדויקים והנדסה (b)	מדעי הרוח והחברה (A)		
1.80%	0.90%	4.70%	3.10%	עד 1999
7.10%	12.70%	5.30%	7.80%	2005-2000
89.50%	85.40%	89.50%	88.20%	2011-2006
1.8%	9%	5%	8%	לא זכר
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
57	110	190	357	מספר המשיבים
2.34	2.86	2.93	2.82	ותק ממוצע (בשנים)
3.23	2.50	4.00	3.48	סטיית תקן

לוח 8: מקום העבודה הנוכחי הוא הראשון-שני/שלישי או יותר (שאלה 12 בסקר) בקרב עובדים

צילווח לפי מוסד		צילווח לפי מסלול			כלל המשיבים	
בוגרי מכללות	בוגרי אוניברסיטאות	כלכלה ועסקים (c)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
82.6%	73.6%	82.5%	81.9%	80.5%	81.2%	מקום העבודה הראשון-שני
16.8%	22.6%	17.5%	17.2%	17.9%	17.7%	מקום העבודה השלישי או יותר
0.7%	3.8%	--	9%	1.6%	1.1%	לא יודע/מסרב
100.00%	100.00%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
304	53	57	110	190	357	מספר המשיבים

3. מעמד והכנסה

קרוב לשליש מהבוגרים העובדים מחזיקים במשרה ניהולית. בולטים בהם בוגרי כלכלה ועסקים. שיעורם של בעלי העסקים נמוך מאוד - 3% מהבוגרים (ראו לוח 9). כשליש מהבוגרים העובדים משתכרים מעל לממוצע במשק, ו-21% סביב הממוצע (ראו לוח 10). בוגרי מדעי הרוח והחברה מאופיינים בשיעור גבוה של עובדים, שאינם יועצים או מנהלים ("עובד רגיל"), וכן בקבוצה גדולה המשתכרת פחות מהממוצע במשק יחסית לבוגרי מדעים מדויקים, הנדסה, כלכלה ועסקים. יש מקום להניח שנתונים אלה מסבירים לפחות חלק מהממצא הזה: רבע מבוגרי מדעי הרוח והחברה נמצאים במסלול תעסוקתי שונה מזה שהם שאפו להיות בו (ראו לוח 11). ואולם במבט על כלל הבוגרים מתגלה תמונה אופטימית: ארבעה מכל חמישה בוגרים נמצאים במסלול התעסוקתי שבו הם שאפו להיות במידה בינונית או יותר.

לוח 9: מעמד במקום העבודה (שאלה 13 בסקר)
בקרוב עובדים

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
A 35.1%	29.9%	24.2%	27.8%	סך הכל משרה ניהולית
3.5%	9%	2.1%	2.0%	מנהל בכיר (מנכ"ל או סמנכ"ל)
A 19.3%	14.5%	9.5%	12.6%	מנהל בדרג ביניים (מנהל אגף או מחלקה)
12.3%	14.5%	12.6%	13.2%	מנהל בדרג נמוך (ראש צוות או מנהל עבודה)
12.3%	5.5%	7.4%	7.6%	יועץ שאינו ממונה על עובדים
49.1%	56.4%	C 65.8%	60.2%	עובד רגיל
--	5.5%	2.1%	2.8%	בעל העסק ואינו מועסק בו
1.8%	--	--	3%	אחר
1.8%	2.7%	5%	1.4%	מסרב להשיב
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
57	110	190	357	מספר המשיבים

לוח 10: הכנסה (שאלה 24 בסקר)

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (c)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
40.3%	37.8%	29.9%	34.0%	הרבה/מעט מעל הממוצע
19.4%	18.9%	23.2%	21.3%	ממוצע
29.0%	32.3%	41.2% C	36.5%	הרבה/מעט מתחת לממוצע
1.6%	1.6%	9%	1.3%	לא יודע
9.7%	9.4% A	4.7%	7.0%	מסרב
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 11: מידת ההתאמה בין המסלול המקצועי/התעסוקתי שבו שאף להיות לבין זה שנמצא בו כיום (שאלה 15 בסקר)
בקרוב עובדים

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (c)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
59.6%	65.5%	55.8%	59.4%	במידה רבה-רבה מאוד
22.8%	16.4%	17.9%	18.2%	במידה בינונית
14.0%	17.3%	24.7% C	20.7%	במידה מועטה-כלל לא
3.5%	9%	1.6%	1.7%	לא יודע
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
57	110	190	357	מספר המשיבים

סיכום

רוב המלגאים נאלצו לעבוד בתקופת לימודיהם לתואר הראשון על אף המלגה. שיעור העובדים הנמוך ביותר הוא בקרב סטודנטים במקצועות ההנדסה והמדעים המדויקים. כמעט כל הבוגרים השתלבו בשוק העבודה, וכשליש מהם מרוויחים מעל לשכר הממוצע במשק. 60% מהבוגרים העובדים התחילו לעבוד במקום העבודה הנוכחי בשנתיים האחרונות. 28% מהם מחזיקים במשרה ניהולית. עם זאת, כ-60% בלבד נמצאים במסלול המקצועי/התעסוקתי שבו הם שאפו להיות, נתון אשר נמצא נמוך יותר בקרב בוגרי מדעי הרוח והחברה.

נתוני תעסוקה אלה דומים בקרב אימהות חד הוריות¹⁴ שסיימו את לימודיהן בתמיכת תכנית קציר:

1. שיעור תעסוקה גבוה - 88% מהבוגרות עובדות ומשתכרות; כ-80% שבעות רצון מהעבודה במידה בינונית עד גבוהה.
2. גידול בהכנסה - 68% מהבוגרות עלו ברמת השכר, מתוכן 43% עלו ב-2,000 ש"ח לחודש ויותר; רק 12% נזקקות כעת לגמלת הבטחת הכנסה.

14 מתוך סקר שנערך בפברואר 2011 בקרב אמהות חד הוריות, בוגרות תכנית המלגות ע"ש קציר.

4.2 מגורים והתנדבות

1. בחירה באזור מגורים

מגורים ותעסוקה הם נושאים ששוררת ביניהם זיקה חזקה, במיוחד בהקשר של הדיון סביב הצורך בחיזוק הפריפריה. עם זאת, הבחירה במגורים בפריפריה אינה פשוטה מהסיבות המרכזיות האלה:

1. היצע המשרות בפריפריה נמוך באופן משמעותי. בעוד ש-2% מהשכירים גרים במחוז הדרום, מחוז זה מספק תעסוקה ל-8.9% בלבד מכלל השכירים במשק. מנגד, מחוז תל אביב, שבו מתגוררים 22.2% מהשכירים במשק, מספק תעסוקה ל-37.1% מהשכירים.
2. ההכנסה נמוכה יותר. ההכנסה הממוצעת לשכיר היא 8,635 ש"ח ברוטו לחודש ביישובי הפריפריה, לעומת 12,204 ש"ח ביישובי המרכז (פער של 40%).¹⁵
3. ההזדמנויות ליצירת קשרים עסקיים משמעותיים מצויות בסבירות גבוהה יותר באזור המרכז.

מתוך כל עשרה בוגרי קציר תשעה היו תושבי הפריפריה טרם תחילת לימודיהם לתואר הראשון (תושבי המרכז שקיבלו את המלגה הם יוצאי חבל הקווקז/אתיופיה, בהתאם לקווי המתאר של התכנית). כלומר: בחירת אזור המגורים היא שיקול משמעותי, וכמעט כל בוגרי קרן המלגות נאלצים להתמודד עמו. האפשרויות העומדות לפניהם הן להעתיק את מגוריהם לקרבת מקום העבודה במרכז, לעבוד בפריפריה או ליומם.¹⁶ ממחקר שנערך במשרד האוצר¹⁷ בנושא הקשרים בין אזורי המגורים והתעסוקה לבין היוממות עולה כי בשנת 2006 היו 46% מהשכירים במשק מועסקים באותה נפה שבה התגוררו. הנתון המקביל בקרב מלגאי קציר הוא 86%, רובם (82%) בפריפריה (ראו תרשים 6). ממצא אחר מראה שיותר בוגרים שסיימו את לימודיהם בשנים 2009-2011 (79%) מאשר בוגרים ותיקים בוחרים לעבוד בפריפריה (ראו לוח 12), מה שמעיד על כך שהבחירה לעבוד בפריפריה יורדת בצמוד לצבירת ותק בשוק העבודה. כמו כן שיעורי העובדים באזור המרכז גבוהים במיוחד בקרב בוגרי מסלולי כלכלה ועסקים בהשוואה לבוגרים מיתר המסלולים.

15 דו"ח "פני החברה בישראל" לשנת 2010, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
 16 יוממות: נסיעה מדי יום למקום העבודה אשר נמצא ביישוב אחר (על פי רוב, באזור המרכז).
 17 דו"ח מנהל הכנסות המדינה לשנת 2008, פרק יח, משרד האוצר.

תרשים 6: אזור מגורים לפני תחילת הלימודים, כיום ותעסוקה לפי אזור המגורים כיום

*יש לקרוא את התרשים משמאל לימין

*מעובד מתוך הממצאים לשאלות אלה: מגורים לפני תחילת הלימודים, מגורים כיום והיישוב שבו נמצא מקום העבודה הנוכחי (שאלות 7, 20 ו-10, בהתאמה). לממצאים מצלוחים לפי מסלול ראו לוחות 28-30 בספח 3.

לוח 12: אזור מקום העבודה בצילוח שנת סיום הלימודים

שנת סיום			
(C) 2009-2011	(B) 2007-2008	(A) 2000-2006	
20.7%	29.2% C	27.8%	סך הכל עובדים במרכז
6.1%	10.0%	12.4% C	גר בפריפריה ועובד במרכז
14.5%	19.2%	15.5%	גר במרכז ועובד במרכז
B 79.3%	70.8%	72.2%	סך הכל עובדים בפריפריה
A B 74.9%	65.0%	64.9%	גר בפריפריה ועובד בפריפריה
4.5%	5.8%	7.2%	גר במרכז ועובד בפריפריה
100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
179	120	97	מספר המשיבים

2. התנדבות

לתופעת ההתנדבות בישראל משמעות כבדת משקל במישורים רבים. ההתנדבות תורמת לאדם ולחברה ומשקפת את רמת המעורבות של האדם בקהילתו. פעמים רבות מעורבות זו היא תוצר של קבלה מהקהילה ורצון להחזיר ולתת הנובע מהערכה. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה¹⁸ היקף הפעילות ההתנדבותית בישראל עומד על 14% מקרב כלל האוכלוסייה. בקרב אקדמאים, בעלי תואר ראשון ומעלה, שיעור ההתנדבות עומד על 6%. במקרה של מלגאי קציר נמצא שאחד מכל חמישה בוגרים (21%) מעורב בפעילות התנדבותית בקהילה בהיקף של כ-12 שעות בממוצע בחודש (ראו לוח 13).

שיעור ההתנדבות הגבוה ביותר הוא בקרב בוגרי כלכלה ומנהל עסקים, אך ממוצע השעות שלהם מעט נמוך יותר. לעומתם, שיעור ההתנדבות של בוגרי מדעים והנדסה נמוך משמעותית, אך ממוצע שעות ההתנדבות שלהם גבוה יותר.

לוח 13: ממוצע שעות התנדבות בקהילה בחודש (שאלה 17 בסקר)

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
A B 24.2%	7.9%	11.4%	12.3%	עד 10
6.5%	7.1%	7.1%	7.0%	11-20
1.6%	3.1%	1.9%	2.3%	21 ומעלה
67.7%	C 81.9%	C 79.6%	78.5%	לא מתנדב/מסרב להשיב
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
62	127	211	400	מספר המשיבים
9.80	C 14.3	11.72	11.93	ממוצע
6.61	8.87	7.26	7.64	סטיית תקן
9.00	13.50	10.00	10.00	חציון
20	22	43	85	מספר המתנדבים

סיכום

הנתונים מעידים שבוגרים רבים אינם מעתיקים את מקום מגוריהם למרכז ובחרים לגור ולעבוד בפריפריה וכן להיות מעורים בקהילה באמצעות פעילות התנדבותית. בחירת הבוגרים בחיים בפריפריה יכולה לנבוע ממספר גורמים: קשיי עזיבה כלכליים או משפחתיים, הצלחה במציאת עבודה הולמת בפריפריה או התפשרות על עבודה שאינה הולמת, אך אינה דורשת העתקת מגורים.

חשוב לציין שסוגיית המגורים והתעסוקה של בוגרי קציר משקפת התנגשות מסוימת בין אינטרסים שונים של קרן רש"י: מצד אחד הקרן שואפת לחזק את הפריפריה, והבוגרים הנשארים להתגורר ולעבוד באזור הטבעי שלהם תורמים לכך באופן משמעותי, ומהצד האחר השאיפה היא לסייע לצעירים אלה לשנות את נסיבות חייהם ולשפר את מעמדם במבנה הכלכלי-חברתי בישראל, מה שיצליח יותר דרך עבודה או מגורים באזור המרכז. ניתן ליישב אינטרסים אלה באמצעות פיתוח הפריפריה בהיבטי תעסוקה, מגורים, תחבורה, חינוך ורווחה. עם זאת, אין ספק שהגברת הנגישות להשכלה הגבוהה לתושבי הפריפריה הכרחית לחיזוק החברה בישראל והמדינה.

4.3 תפיסות בנוגע להשכלה גבוהה כמנוף לניידות חברתית

דו"ח ות"ת¹⁹ לשנת 2011 מצביע על כך ש-27.8% מבוגרי תואר ראשון במקצועות השונים ממשיכים ללימודים מתקדמים. מלגאי קציה, על אף הרקע והקשיים הרבים שהם מתמודדים עמם, ממשיכים ומרחיבים את לימודיהם בשיעור זהה לממוצע בישראל. לוח 14 מציג את שיעור הבוגרים מהמסלולים השונים שהמשיכו את לימודיהם. באופן טבעי, בוגרי מדעים מדויקים והנדסה מרחיבים פחות את לימודיהם. לעומתם, בוגרי כלכלה ועסקים ממשיכים בעיקר ללימודי תואר שני, ואילו בוגרי מדעי הרוח והחברה ממשיכים לתחומים מגוונים יותר: תעודת הוראה, הסבות מקצועיות וגם לתואר שני. באופן טבעי נמצא שלתקופת הזמן מסיום הלימודים ואילך יש השפעה רבה על המשך הבוגרים ללימודים מתקדמים - 60% מהבוגרים שסיימו בין השנים 2000-2006 לא המשיכו ללמוד לעומת 82% מהבוגרים שסיימו בין השנים 2009-2011 (ראו לוח 15). נתון אופטימי אחר מגיע מהבוגרים שלא המשיכו את לימודיהם - 71% מהם שוקלים או מתכוונים להמשיך ללמוד בעתיד הקרוב, ללא הבדל בין הבוגרים במסלולי הלימוד השונים (ראו לוח 16). זאת ועוד, רוב הבוגרים העובדים מעריכים במידה רבה את תרומת התואר שברשותם לסיכויי הקבלה שלהם למשרתם וכן את תרומתו לסיכויי התפתחותה של הקריירה שלהם. הערכה זו בולטת במיוחד בקרב בוגרי המדעים וההנדסה (ראו לוח 17 ו-18).

לוח 14: לימודים מתקדמים (שאלה 4 בסקר)

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (c)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
B 35.5%	17.3%	B 30.3%	27.0%	סך הכל המשיכו ללמוד
A B 30.6%	11.8%	17.5%	17.8%	סך הכל המשיכו לתארים מתקדמים
A B 30.6%	9.4%	B 17.1%	16.8%	לומד/סיים תואר שני
--	2.4%	5%	1.0%	לומד/סיים דוקטורט
1.6%	--	6.6%	3.8%	תעודת הוראה
1.6%	8%	3.3%	2.3%	הסבה מקצועית
1.6%	4.7%	2.8%	3.3%	אחר (קורסים מקצועיים וכדומה)
64.5%	A C 82.7%	69.7%	73.0%	לא המשיכו ללמוד
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 15: לימודים מתקדמים בצילוח שנת סיום הלימודים

שנת סיום			
(C) 2009-2011	(B) 2007-2008	(A) 2000-2006	
17.9%	C 30.0%	C 40.2%	סך הכל המשיכו ללמוד
10.6%	C 19.2%	A C 28.9%	סך הכל המשיכו לתארים מתקדמים
A B 82.1%	70.0%	59.8%	לא המשיכו ללמוד
100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
179	120	97	מספר המשיבים

לוח 16: שיקול להמשיך ללימודים מתקדמים (שאלה 5 בסקר)
בקרוב בוגרים שלא המשיכו ללמוד

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
(C) כלכלה ועסקים	(B) מדעים מדויקים והנדסה	(A) מדעי הרוח והחברה		
70.0%	70.2%	71.9%	71.0%	כן
27.5%	26.0%	22.3%	24.4%	לא
2.5%	3.8%	5.8%	4.6%	לא יודע
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
40	104	139	283	מספר המשיבים

לוח 17: המידה שבה הגביר התואר את סיכויי הקבלה למשרה הנוכחית (שאלה 14 בסקר)
בקרוב עובדים

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
(C) כלכלה ועסקים	(B) מדעים מדויקים והנדסה	(A) מדעי הרוח והחברה		
52.6%	A C 76.4%	62.6%	65.3%	במידה רבה-רבה מאוד
B 17.5%	7.3%	12.1%	11.5%	במידה בינונית
B 24.6%	13.6%	B 23.2%	20.4%	במידה מועטה-כלל לא
5.3%	2.7%	2.1%	2.8%	לא יודע
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
57	110	190	357	מספר המשיבים

לוח 18: מידת הצפי להתפתחות במסלול הקריירה הודות ללימודים בתואר הראשון (שאלה 16 בסקר)
בקרב עובדים

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (c)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
68.4%	A C 80.0%	64.7%	70.0%	במידה רבה-רבה מאוד
17.5%	9.1%	B 17.9%	15.1%	במידה בינונית
8.8%	8.2%	10.5%	9.5%	במידה מועטה-כלל לא
5.3%	2.7%	6.8%	5.3%	לא יודע
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סך הכל
57	110	190	357	מספר המשיבים

סיכום

מחקרים רבים הצביעו על כך שאחד המשתנים המנבאים באופן הטוב ביותר את רמת השכלתו של האדם הוא השכלת הוריו. הנתונים שהוצגו בפרק זה מצביעים על תפיסה חיובית מאוד של הבוגרים והערכה רבה לכוחה של ההשכלה כמנוף לניידות חברתית. לתפיסה זו חשיבות עצומה בשינוי חייהם של הבוגרים, אך לא פחות מכך, לילדיהם אשר יחונכו לאור ערכים אלה.

תפיסות אלה נצפו גם במחקר שנערך בקרב אימהות חד הוריות בוגרות התכנית: גברה מעורבות האימהות בחינוך ילדיהן, תוך הגדלת ההשקעה בקידום חינוך הילדים. זאת ועוד, השלמת התואר הראשון תרמה לרצון להמשיך בלימודים - רק 24% מהבוגרות אינן מתכוונות ללמוד לתואר שני, היתר כבר לומדות, שוקלות או מתכוונות ללמוד לתואר שני.

5. סיכום

רכישת השכלה גבוהה היא גורם משמעותי בהצלחה המקצועית, בתעסוקה, בפוטנציאל להרחבת ההזדמנויות לניידות חברתית (upward mobility), לשכר גבוה, לעלייה בתחושת הסיפוק מהמשרה ולרכישת מעמד חברתי מכובד ומוערך בחברה. ממחקרים בנושא עולה שהשכלה נמוכה מהווה חסם להשתלבות בתעסוקה. כמו כן נמצאה השפעה של משתני המוצא העדתי, השכלת ההורים ויישוב המגורים על ההישגים במערכת ההשכלה. בשנת הלימודים האקדמית תשע"א פועלים בישראל כ-66 מוסדות להשכלה גבוהה, ולומדים בהם כ-293,000 סטודנטים, מרביתם לתואר ראשון. מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל נהנית מקצב צמיחה מהיה, הן מבחינת היקף הסטודנטים והן מבחינת היקף מוסדות הלימוד, בעיקר בשל התרחבות המכללות האקדמיות בישראל. התפתחות זו בהחלט מקדמת שינוי חברתי חשוב דרך הנגשת ההשכלה הגבוהה לאוכלוסיות נוספות. עם זאת, תושבי הפריפריה עדיין ממעטים לפנות לימודים אקדמיים. יש לכך הסברים שונים, כגון העדר מוטיבציה ללימודים, דימוי עצמי נמוך וחשש מפני העלות הכרוכה בלימודים האקדמיים. בלא תמיכה כלכלית, סיכויי ההצלחה וההתמדה בלימודים, במיוחד עבור סטודנטים המגיעים מרקע חברתי-כלכלי חלש, נמוכים. תכנית מלגות קציר הוקמה על מנת לסייע לצעירים מהפריפריה להשפיע על החוסן המשפחתי והכלכלי שלהם, וכך לשפר את סיכוייהם לשבור את מעגל הקשיים הבין דורי באמצעות התפתחות והשכלה גבוהה. התכנית שואפת להשיג את מטרותיה באמצעות מגוון מסלולי מלגות לטובת לימודים אקדמיים לתואר ראשון המיועדות לקהלי יעד שונים, כלם מרקע סוציו-אקונומי קשה ומהפריפריה. במהלך עשור פעולתה של הקרן הוענקו באופן מצטבר למעלה מ-12,000 מלגות, בשווי כספי הנאמד בהיקף של 60 מיליון ש"ח ויותר. המלגות כיום עומדות על 7,000-20,000 ש"ח לסטודנט מדי שנה, וניתנות לאורך כל שלוש-ארבע שנות הלימודים לתואר. נכון לשנת הלימודים תשע"א חולקו המלגות לפי עשרה מסלולים שונים, המותאמים לקהלי יעד שונים: מאימהות חד הוריות, בני פריפריה מרקע סוציו-אקונומי קשה ועד בוגרי כפרי נוער. הערכה זו ניסתה לאמוד את האופנים שבהם סייעה תכנית המלגות ע"ש קציר לבוגריה. נמצאו אינדיקציות חיוביות בצירים רבים: תעסוקה, הכנסה, מגורים, התנדבות ותפסות בדבר חשיבות ההשכלה הגבוהה.

תעסוקה והכנסה

המלגה שניתנה לא ענתה באופן מלא לצורכי המלגאים, שכן רובם נאלצו לעבוד בתקופת לימודיהם לתואר הראשון, מה שמושקף את הקושי הכלכלי שבתוכו מתנהלים צעירים אלה. לאחר הלימודים השתלבו כמעט כל הבוגרים בשוק העבודה, וכשליש מהם מרוויחים מעל לשכר הממוצע במשק. כשליש מהם מחזיקים במשרה ניהולית. עם זאת, כ-60% בלבד נמצאים במסלול המקצועי/התעסוקתי שבו הם שאפו להיות, מה שמצביע על הצורך בהכוון טוב יותר לקראת הלימודים האקדמיים.

מגורים והתנדבות

מגורים - בוגרים רבים אינם מעתיקים את מקום מגוריהם למרכז ובחרים לגור ולעבוד בפריפריה וכן להיות מעורים בקהילה באמצעות פעילות התנדבותית. מכיוון שכמעט כל הבוגרים השתלבו בשוק העבודה ורובם מרוויחים מעל לממוצע במשק, הבחירה בפריפריה בהחלט מובילה לחיזוקה.

התנדבות - לתופעת ההתנדבות בישראל משמעות כבדת משקל במישורים רבים: ההתנדבות תורמות לאדם ולחברה ומשקפת את רמת המעורבות של האדם בקהילתו. בקרב אקדמאים, בעלי תואר ראשון ומעלה, שיעור ההתנדבות עומד על 6%. לעומת זאת, 21% מבוגרי מלגת קציר מעורבים בפעילות התנדבותית בקהילה בהיקף של כ-12 שעות בממוצע בחודש. ייתכן שהמעורבות החברתית בתקופתם כמלגאים הפכה לחלק מעולם הערכים שלהם, ועל כן המשיכה איתם לחייהם כבוגרים.

סוגיית המגורים והתעסוקה של בוגרי קציר משקפת התנגשות מסוימת בין אינטרסים שונים של קרן רש"י: מצד אחד הקרן שואפת לחזק את הפריפריה, והבוגרים הנשארים להתגרר ולעבוד באזור הטבעי שלהם תורמים לכך באופן משמעותי, ומהצד האחר השאיפה היא לסייע לצעירים אלה לשנות את נסיבות חייהם ולשפר את מעמדם במבנה הכלכלי-חברתי בישראל, מה שיצליח יותר דרך עבודה או מגורים באזור המרכז. ניתן ליישב אינטרסים אלה באמצעות פיתוח הפריפריה בהיבטי תעסוקה, מגורים, תחבורה, חינוך ורווחה. עם זאת, אין ספק שהגברת הנגישות להשכלה הגבוהה לתושבי הפריפריה הכרחית לחיזוק החברה בישראל והמדינה.

תפיסות בנוגע להשכלה גבוהה כמנוף לניידות חברתית

תפיסות הבוגרים בנוגע להשכלה הגבוהה כמנוף לניידות חברתית חיובית מאוד. תפיסה זו מתבטאת בכך שקרוב לשליש מהבוגרים המשיכו את לימודיהם, 71% מהבוגרים שלא המשיכו ללמוד ציינו שהם מתכננים לעשות זאת בעתיד הקרוב ו-70% מהבוגרים ציינו שמסלול הקריירה שלהם עתיד להתפתח במידה רבה או רבה מאוד הודות לתואר הראשון שברשותם. לתפיסות אלה חשיבות עצומה בשינוי חייהם של הבוגרים, אך לא פחות מכך, לילדיהם אשר יחונכו לאור ערכים אלה, וכך יגדלו סיכוייהם לפרוץ את המעגל הבין דורי.

האתגר לעתיד

התכניות הקיימות מסייעות לסטודנטים, לאחר שהם כבר צלחו את החסמים המרכזיים שבכניסה להשכלה גבוהה: שינוי מודעות, עמידה בתנאי הסף, התמודדות עם האתגר הכלכלי, שבירת חסמים חברתיים ועוד. הצעד הבא הוא לפתח תכניות שימשכו צעירים מרקע סוציו-אקונומי חלש בפריפריה ללימודים אקדמיים ולתמוך בהם לאורך תהליך הכניסה אל שערי מוסדות ההשכלה הגבוהה (שיפור בגרויות, פסיכומטרי, בחירת מוסד לימוד והתמדה במהלך הלימודים) ואולי אף לאחר השלמת לימודיהם (ייעוץ, השמה וכו').

6. מקורות

1. Norris, J. E., Pratt, M. W., & Hebblethwaite, S. (2007). Social cognition. In J. Birren (Ed.), Encyclopedia of Gerontology (2nd Ed.). Oxford, UK : Elsevier Ltd
2. "התכנית לשילוב הורים יחידים בשוק העבודה: משאבים וחסמים להשתלבות בתעסוקה". אחדות ונטע, 2007. בטחון סוציאלי, מס' 73 69-111.
3. "ציונים זה לא הכל: מרכז, פריפריה ונגישות להשכלה גבוהה". הישראלי, 2007, מגזין חברה, גיליון 32.
4. "ההורים ובית הספר: יחסי גומלין ומעורבות". פישר ופרידמן, 2009, מגזין דפים, גיליון 47.
5. "הזכות להשכלה גבוהה בישראל". דגן-בוזגלו, 2007, מרכז אדווה.
6. "ציונים זה לא הכל: מרכז, פריפריה ונגישות להשכלה גבוהה". הישראלי, 2007, מגזין חברה, גיליון 32.
7. "מהלך לימודים והשתלבות בשוק העבודה של בוגרי המוסדות להשכלה גבוהה בישראל 1999-2008". הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2012.
8. "אי שוויון בהשכלה הגבוהה בישראל". שפרמן, 2007, המכון הישראלי לדמוקרטיה, מגזין פרלמנט, גיליון 54.
9. "פערי הון תרבותי וחברתי כחסם להשתלבותם של בני הפריפריה בהשכלה הגבוהה", בית הספר למדיניות ציבורית, האוניברסיטה העברית בירושלים, יוני 2010.
10. "קשה להיות סטודנט בישראל", גלובס, 11 באוקטובר 2011.
11. "סקר: רק 32% מהסטודנטים עובדים בתחום הרלוונטי בזמן הלימודים", 25 במרץ 2007.
12. דו"ח "פני החברה בישראל" לשנת 2010, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
13. דו"ח מנהל הכנסות המדינה לשנת 2008, פרק יח', משרד האוצר.
14. הסקר החברתי לשנת 2010, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
15. דו"ח "עובדות ומספרים" לשנת 2011, המועצה להשכלה גבוהה.

7. נספחים

נספח 1: שאלון לסקר בוגרי מלגת קציר

שלום רב, שמי _____ ממכון _____ . אנו עורכים סקר קצר בקרב מלגאי קרן קציר שסיימו את לימודיהם. הסקר אנונימי, והשימוש במידע הוא לצורכי מחקר בלבד. נשמח מאוד על שיתוף הפעולה.

אימות נתוני השכלה

נתחיל במספר שאלות כלליות.

1. באיזה מוסד אקדמי למדת? (לא להקריא)

1. אורט בראודה

2. אורנים

3. אחווה

4. אשקלון

5. גליל מערבי

6. כנרת

7. סמי שמעון

8. ספיר

9. עמק יזרעאל

10. צפת

11. רופין

12. תל חי

13. מכללת קיי

14. אוניברסיטת בן גוריון

15. אוניברסיטת חיפה

16. אוניברסיטת בר אילן

17. אוניברסיטת תל אביב

18. הטכניון

19. האוניברסיטה העברית

20. אחר

2. באיזה מסלול למדת מבין המסלולים הבאים?

1. פסיכולוגיה/סוציולוגיה/משאבי אנוש/תקשורת

2. מדעי המדינה

3. כלכלה ומנהל עסקים
4. הנדסה/הנדסאי
5. מדעי הרוח/חינוך מיוחד/הוראה
6. מדעי המדינה
7. רב תחומי
8. מדעים
9. ב.א. כללי
10. מינהל ומדיניות ציבורית
11. סיעוד
12. אחר, פרט: _____

3. באיזו שנה סיימת את התואר הראשון? (אם הנשאל לא זוכר יש לדובב-הנתון חשוב)

1. _____ (שנה, בארבע ספרות, בטווח של 2000-2011)
2. לא סיים את התואר הראשון (להודות ולסיים)
3. לא יודע/לא זוכר (לא להקריא)

4. והאם המשכת ללימודים מתקדמים? אם כן, האם:

- א. לומד/סיים תואר שני
- ב. לומד/סיים דוקטורט
- ג. לומד/סיים פוסט דוקטורט
- ד. אחר (קורסים מקצועיים וכדומה)
- ה. לא המשיך ללמוד

5. (אם לא המשיך ללמוד) האם אתה שוקל או מתכנן להמשיך ללימודים מתקדמים בעתיד הקרוב?

1. כן
2. לא
3. לא יודע

6. באיזו מידה, אם בכלל, אתה מסכים עם המשפט הבא: "הסיוע הכלכלי של המלגה אפשר לי להמשיך ללמוד, ולא לעזוב?"

1. במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה בינונית
4. במידה מועטה
5. כלל לא
6. לא יודע (לא להקריא)

7. מהו שם היישוב בו גרת לפני שהתחלת ללמוד לתואר ראשון?

א. _____

ב. מסרב (לא להקריא)

8. והאם בתקופת לימודיך:

א. עבדת במקביל כשכיר במשרה חלקית או במשרה מלאה

ב. עבדת כעצמאי או פרילנס

ג. לא עבדת

תעסוקה

כעת נעבור למספר שאלות בנושאי תעסוקה.

9. מה מעמדך כיום בעבודה? (להקריא)

1. שכיר במשרה מלאה

2. שכיר במשרה חלקית

3. עצמאי/פרילנס

4. חבר קיבוץ (לא להקריא)

5. מתנדב/עובד ללא תשלום (לא להקריא)

6. חבר קואופרטיב (לא להקריא)

7. לא עובד/מובטל (לא להקריא) דלג לדמוגרפיה

10. מהו שם היישוב בו נמצא מקום עבודתך?

1. _____

2. מסרב (לא להקריא)

11. באיזו שנה התחלת לעבוד במקום עבודתך הנוכחי?

1. _____ (שנה, בארבע ספרות)

2. לא יודע/לא זוכר (לא להקריא)

12. ומאז שסיימת את לימודיך, האם מקום העבודה הנוכחי שלך הוא:

1. מקום העבודה הראשון

2. מקום העבודה השני

3. מקום העבודה השלישי

4. מקום העבודה הרביעי

5. מקום העבודה החמישי או יותר

13. איזה מהתיאורים הבאים מתאר הכי טוב את מעמדך במקום עבודתך?

1. מנהל בכיר (מנכ"ל/סמנכ"ל)
2. מנהל בדרג ביניים (למשל מנהל אגף או מחלקה)
3. מנהל בדרג נמוך (ראש צוות, מנהל עבודה)
4. יועץ שאינו ממונה על עובדים
5. עובד רגיל
6. בעל העסק ואינו מועסק בו
7. אחר, פרט: _____

14. באיזו מידה התואר הגביר את סיכויי הקבלה למשרה שבה אתה עובד כיום?

1. במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה בינונית
4. במידה מועטה
5. כלל לא
6. לא יודע (לא להקריא)

15. ובאיזו מידה אתה נמצא במסלול המקצועי/תעסוקתי שבו שאפת להיות לפני או במהלך שהתחלת את לימודיך?

1. במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה בינונית
4. במידה מועטה
5. כלל לא
6. לא יודע (לא להקריא)

16. ולהערכתך, באיזו מידה מסלול הקריירה שלך צפוי להתפתח הודות ללימודיך בתואר הראשון?

1. במידה רבה מאוד
2. במידה רבה
3. במידה בינונית
4. במידה מועטה
5. כלל לא
6. לא יודע (לא להקריא)

דמוגרפיה

לסיום, מספר שאלות לצרכים סטטיסטיים:

17. האם כיום אתה מתנדב בקהילה? אם כן, בממוצע כמה שעות בחודש?

א. מתנדב _____ שעות בממוצע בחודש

ב. לא מתנדב

18. גיל

19. מין (לסימון המראיין)

20. יישוב (אם מסרב - אזור מגורים (צפון/מרכז/דרום/ירושלים))

21. מצב משפחתי

22. גילאי+מספר ילדים

23. האם עלית לישראל? אם כן, האם אחרי 1990?

1. עלה לארץ אחרי 1990

2. עלה לארץ ב-1990 או לפני

3. לא עלה לארץ

24. השכר החודשי ברוטו הממוצע במשק עומד כיום על 8,500 ש.ה. האם השכר החודשי ברוטו שלך:

1. הרבה מעל לממוצע

2. מעט מעל לממוצע

3. ממוצע

4. מעט מתחת לממוצע

5. הרבה מתחת לממוצע

6. מסרב (לא להקריא)

נספח 2: לוחות נוספים מתוך סקר הבוגרים

לוח 19: מוסד אקדמי בו נלמד התואר (שאלה 1 בסקר)

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
B 19.4%	8.7%	B 16.6%	14.5%	סה"כ אוניברסיטאות
1.6%	1.6%	B C 9.5%	5.8%	אוניברסיטת חיפה
3.2%	4.7%	3.8%	4.0%	אוניברסיטת בר אילן
A B 8.1%	1.6%	1.4%	2.5%	אוניברסיטת בן גוריון
A B 6.5%	8%	1.4%	2.0%	אוניברסיטת תל אביב
--	--	5%	3%	האוניברסיטה העברית
80.6%	A C 91.3%	83.4%	85.5%	סה"כ מכללות
B 12.9%	2.4%	B 17.5%	12.0%	אשקלון
9.7%	--	13.3%	8.5%	עמק יזרעאל
6.5%	4.7%	B 10.9%	8.3%	גליל מערבי
--	--	12.8%	6.8%	אחוזה
--	21.3%	--	6.8%	אורט בראודה
--	A 18.1%	5%	6.0%	סמי שמעון
3.2%	4.7%	4.7%	4.5%	ספיר
6.5%	3.9%	3.8%	4.3%	תל חי
1.6%	1.6%	B 5.7%	3.8%	כנרת
A 21.0%	--	5%	3.5%	נתניה
1.6%	4.7%	3.3%	3.5%	עמק הירדן
A B 12.9%	A 3.9%	5%	3.5%	רופין
1.6%	2.4%	4.3%	3.3%	צפת
--	7.9%	--	2.5%	מכון טכנולוגי חולון
3.2%	4.7%	--	2.0%	מכון לב
--	2.4%	2.4%	2.0%	אורנים
--	--	9%	5%	מכללת קיי
--	A 8.7%	2.4%	4.0%	אחר
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סה"כ
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 20: מסלול הלימודים (שאלה 2 בסקר)

צילווח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
--	--	100.0%	52.8%	סה"כ מדעי הרוח והחברה
--	--	32.2%	17.0%	פסיכולוגיה/סוציולוגיה/ משאבי אנוש/תקשורת
--	--	27.5%	14.5%	מדעי הרוח/חינוך מיוחד/הוראה
--	--	14.7%	7.8%	רב תחומי
--	--	6.2%	3.3%	מדעי המדינה
--	--	5.2%	2.8%	מדעי החברה
--	--	4.7%	2.5%	סיעוד
--	--	2.8%	1.5%	ב.א. כללי
--	--	2.4%	1.3%	קרימונולוגיה
--	--	9%	5%	מדעי היהדות
--	--	9%	5%	מינהל ומדיניות ציבורית
--	--	9%	5%	מדעי המדינה
--	--	1.4%	8%	אחר
--	100.0%	--	31.8%	סה"כ מדעים מדויקים והנדסה
--	71.7%	--	22.8%	הנדסה/הנדסאי
--	9.4%	--	3.0%	מדעי החיים
--	4.7%	--	1.5%	אלקטרוניקה/חשמל
--	4.7%	--	1.5%	מדעים
--	3.9%	--	1.3%	מדעי המחשב
--	3.9%	--	1.3%	תעשייה וניהול
--	1.6%	--	5%	אדריכלות ועיצוב פנים
100.0%	--	--	15.5%	סה"כ כלכלה ועסקים
90.3%	--	--	14.0%	כלכלה ומנהל עסקים
6.5%	--	--	1.0%	משפטים
3.2%	--	--	5%	ביטוח
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סה"כ
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 21: שנת סיום התואר (שאלה 3 בסקר)

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
--	--	9%	5%	2000
--	8%	9%	8%	2001
--	2.4%	1.9%	1.8%	2002
3.2%	A 7.1%	1.4%	3.5%	2003
1.6%	A C 12.6%	2.4%	5.5%	2004
A 4.8%	A 7.1%	5%	3.3%	2005
8.1%	7.1%	10.4%	9.0%	2006
9.7%	11.8%	13.3%	12.3%	2007
11.3%	C 21.3%	17.5%	17.8%	2008
21.0%	15.7%	19.0%	18.3%	2009
B 32.3%	10.2%	B 23.2%	20.5%	2010
B 8.1%	2.4%	B 7.6%	6.0%	2011
--	1.6%	9%	1.0%	לא יודע/לא זוכר
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סה"כ
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 22: גיל

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
A B 9.7%	1.6%	3.3%	3.8%	18-23
51.6%	41.7%	43.6%	44.3%	24-29
32.3%	A C 54.3%	37.9%	42.3%	30-39
3.2%	8%	B C 10.4%	6.3%	40-49
--	--	3.8%	2.0%	50-59
3.2%	1.6%	9%	1.5%	מסרב להשיב
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סה"כ
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 23: מין

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
A 45.2%	A C 59.8%	18.5%	35.8%	גבר
B 54.8%	40.2%	B C 81.5%	64.3%	אישה
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סה"כ
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 24: מידת ההסכמה למשפט:

"הסיוע הכלכלי של המלגה אפשר לי להמשיך ללמוד, ולא לעזוב" (שאלה 6 בסקר)

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
85.5%	83.5%	86.3%	85.3%	במידה רבה-רבה מאוד
11.3%	10.2%	8.5%	9.5%	במידה בינונית
1.6%	3.1%	4.7%	3.8%	במידה מועטה-כלל לא
1.6%	A 3.1%	5%	1.5%	לא יודע
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סה"כ
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 25: אזור מגורים כיום (שאלה 20 בסקר)

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
A B 41.9%	16.5%	18.5%	21.5%	מרכז
58.1%	C 83.5%	C 81.5%	78.5%	פריפריה
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סה"כ
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 26: מצב המשפחתי (שאלה 21 בסקר)

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
27.4%	37.8%	35.5%	35.0%	נשוי עם ילדים
14.5%	16.5%	14.7%	15.3%	נשוי ללא ילדים
1.6%	8%	2.4%	1.8%	רווק עם ילדים
A 45.2%	40.2%	32.7%	37.0%	רווק ללא ילדים
--	--	5%	3%	אלמן / גרוש - ללא ילדים
B 8.1%	2.4%	B 13.3%	9.0%	אלמן / גרוש עם ילדים
3.2%	2.4%	9%	1.8%	מסרב להשיב
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סה"כ
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 27: עלייה לישראל (שאלה 23 בסקר)

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
A 40.3%	A 38.6%	27.5%	33.0%	עלה לארץ אחרי 1990
11.3%	15.7%	18.5%	16.5%	עלה לארץ ב-1990 או לפני
48.4%	45.7%	54.0%	50.5%	לא עלה לארץ
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סה"כ
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 28: אזור המגורים לפני התחלת הלימודים לתואר הראשון (שאלה 7 בסקר)

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
A B 25.8%	9.4%	10.4%	12.5%	מרכז
74.2%	C 90.6%	C 89.6%	87.5%	פריפריה
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סה"כ
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 29: טבלה מסכמת - אזור מגורים לפני התחלת הלימודים / כיום

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
51.60%	81.10%	76.80%	74.30%	סה"כ תושבי פריפריה במקור שנשארו לגור בפריפריה
38.7%	A C 55.1%	43.6%	46.5%	פריפריה ← פריפריה באותו יישוב
12.9%	C 26.0%	C 33.2%	27.8%	פריפריה ← פריפריה ביישוב אחר
6.5%	2.4%	4.7%	4.3%	מרכז ← פריפריה
A B 22.6%	9.4%	12.8%	13.3%	פריפריה ← מרכז
A B 19.4%	7.1%	5.7%	8.3%	מרכז ← מרכז
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סה"כ
62	127	211	400	מספר המשיבים

לוח 30: אזור מקום העבודה (שאלה 10 במקר)

צילוח לפי מסלול			כלל המשיבים	
כלכלה ועסקים (C)	מדעים מדויקים והנדסה (B)	מדעי הרוח והחברה (A)		
A B 51.6%	18.9%	20.4%	24.8%	סה"כ עובדים במרכז
A 16.1%	9.4%	6.2%	8.8%	גר בפריפריה ועובד במרכז
A B 35.5%	9.4%	14.2%	16.0%	גר במרכז ועובד במרכז
48.4%	C 81.1%	C 79.6%	75.3%	סה"כ עובדים בפריפריה
41.9%	C 74.0%	C 75.4%	69.8%	גר בפריפריה ועובד בפריפריה
6.5%	7.1%	4.3%	5.5%	גר במרכז ועובד בפריפריה
100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	סה"כ
62	127	211	400	מספר המשיבים